Časopis. čitalnica. 5 II 48

Posamezni izvod 30 grošev, mesečna naročnina 1 šiling

SLOVENSKI vestnik

GLASILO SLOVENSKE KOROŠKE

NASELJEVANJE RAJHOVCEV NA SLOVENSKEM KOROŠKEM V PRVI AVSTRIJSKI REPUBLIKI

VELIKE GRADNJE V NOVI JUGOSLAVIJI

VLADIMIR ILJIČ ULJANOV — LENIN

SREČANJE LENINA IN STALINA OB 70-LETNICI OTONA ŽUPANČIČA

LETNIK III. DUNAJ, V PETEK 23. I. 1948 ŠTEV. 4 (97)

Komu koristi ameriška „pomoč“

Kakšna je dejanska ameriška »pomoč« evropskim narodom, ki jim jo tako vsiljuje »Marshallov načrt«, so si poleg Sovjetske zveze popolnoma na jasnem tudi tiste države Vzhodne in Srednje Evrope in Balkana, ki so si v veliki osvobodilni vojni priborile narodno svobodo in državno neodvisnost. Z njimi so si o njej na jasnem delovne in demokratične sile vsega sveta, tudi tistih 16 evropskih držav, ki so se za ameriško posojilo izrekle, kajti ameriška osvojevalna politika je razvidna iz »pomoči« same že na prvi pogled.

Toda kapitalistični sistem gospodarstva v zapadnih državah Evrope je pred hudim polomom. Proti naraščajoči krizi nastopa vedno bolj delovno ljudstvo s svojo zamislijo nove ureditve družbe na socialistični osnovi. Strah vladajočih kapitalističnih in reakcionarnih sil pred vedno večjo zavestjo delovnih množic doma in pred osvobodilnim gibanjem kolonialnih ljudstev je tolikšen, da rajši sprejmejo še takšne osvojevalne, izžemalne in na novo vojno pripravljajoče pogoje ameriških imperialistov, samo da bi se obdržali na oblasti. Ta želja je močnejša kot kakršna koli narodna zavest in ponos.

ZDA pa so prav tako prisiljene nuditi »pomoč« zapadni Evropi, kajti med vojno so ameriški imperialisti imeli 52 milijard dolarjev profita, dobiček po vojni pa je že dosegel 20 milijard. Tega velikega kapitala ne morejo dovolj d o n o s n o naložiti v Ameriki. Zato pa hočejo »urediti« evropsko gospodarstvo, da bi si tu pridobili novih tržišč.

Zapadna Evropa jim je nasedla zaradi prodanih »voditeljev«. Kam pa takšna politika vodi, nam kaže primer Grčije. Monarhofašisti niso prodali ameriškim vojnim strategom samo narodne svobode in državne neodvisnosti, ampak so stavili tudi svoje sile na razpolago tujcem v bratomorni vojni, ki jo vodijo proti lastnemu ljudstvu, ki si hoče samo rezati kruh. Hkrati pa ustvarjajo novo vojno žarišče in izhodišče za spletke na Balkanu.

Tudi Avstrija čaka na ameriško »pomoč«. Avstrija dobi poleg racioniranih živil, ki so se v zadnjem letu podražila celo v Ameriki za 40 odstotkov, tudi industrijske predmete, ki bi jih Avstrija lahko sama izdelovala, če bi vlada VP—SP vodila politiko v korist ljudstva. Ali si Avstrija v bližnjih državah ne bi mogla zagotoviti dovolj surovin? Nihče ne dvomi v to, da cena sladkorju iz Amerike ne bo nižja, kakor bi bila cena sladkorju iz Češkoslovaške ali sosednih republik? Podobnih primerov je nešteto! Vse pa izpričuje, da »Marshallov načrt« v Avstriji ne mori samo razvoja avstrijskega narodnega gospodarstva, da ne podreja samo gospodarstva in politike Avstrije ameriškemu diktatu, ampak da meče Avstrijo iz naravne zveze, ki je zanjo Srednja Evropa in Balkan. Po načrtih ameriških imperialistov naj postane Avstrija odskočna deska za novo vojno hujskaštvo proti sosednim državam, ki so se odločile, da si bodo same pomagale po zdravem ljudskem pregovoru: »Pomagaj si sam in Bog ti bo pomagal!«

Proti izvedbi »Marshallovega načrta« narašča tudi odpor v Ameriki sami. Poslanec Taft je predložil senatu, naj zmanjša pomoč za prvih petnajst mesecev od 6,8 milijard na 4 milijarde dolarjev. Proti načrtu se bori nad pet milijonov brezposelnih Američanov. Amerika pa stoji pred volitvami! Kdo ve, če ne bodo morda demokratične sile Amerike dovolj močne, da zlomijo zavojevalne in vojno hujskaške cilje imperialistov? Borbi ameriških demokratičnih sil se pridružujejo množice delovnega ljudstva vsega sveta. Delovno ljudstvo je spregledalo! Ve, da bi od izvedbe »Marshallovega plana« imeli dobiček izključno ameriški kapitalisti in z njimi kapitalistični, reakcionarni in izdajalski elementi zapadnoevropskih držav. Pred vsemi pa se krvavo odraža pretresljiva nesreča Grčije!

Vsemu antifašističnemu prebivalstvu Slovenske Koroške

Posledica tega, da so odločilni in odgovorni činitelji ves čas načrtno zatirali dosledno denacifikacijo in s tem nudili podporo oživljanju nacistične dejavnosti, je odkrita obširna nacistična zarota, ki je imela razpredeno svojo mrežo predvsem v pokrajinah pod zasedbo zapadnih zaveznikov in katere niti vodijo preko javnopravnih ustanov v najvišje uradne plasti.

Posebno se je to pokazalo na Koroškem. Šovinistično hujskanje oficielnih in neoficielnih krogov proti koroškim Slovencem je izhodišče imperialističnih in neofašističnih tendenc in izpadov. Slovensko ljudstvo na Koroškem je preko svojih organizacij ob neštetih prilikah zaman terjalo odstranitev nacistov iz vseh vplivnih položajev v upravi, javnih ustanovah in gospodarskih pozicijah. Zaman je opozarjalo na čedalje številnejše pojave oživljanja in zbiranja nacifašističnih elementov, na njihovo povezovanje in aktivnost v legalnih in ilegalnih organizacijah, predvsem na ozemlju Slovenske Koroške. Nešteto prijav vojnih zločinov, zakrivljenih nad koroškimi Slovenci, je obležalo v mizah varnostne direkcije. Gnezdo bivših Hitlerjevih oficirjev — varnostna direkcija — je instrument reakcije za zatiranje in preganjanje antifašistov in antifašističnih organizacij. Reakcionarni policijski aparat še do danes ni hotel najti krivcev strašnega nacističnega zločina pri Peršmanu pri Železni Kapli, ko je bilo 27. aprila 1945 pobitih 11 članov družine.

Zahteve po odločnih ukrepih proti množečim se napadom oboroženih nacističnih »Wurfkomand« na slovenske prireditve in posamezne slovenske antifašiste in po razpustitvi in prepovedi zopet oživljenega velenemškega nacističnega »Heimatbunda« pod imenom BHS, protesti proti izpuščanju nacističnih veljakov iz zaporov, ne da bi jih prej postavili pred ljudsko sodišče, so naleteli na gluha ušesa i pri avstrijskih i pri zasedbenih oblasteh. Nasprotno so te oblasti s toleriranjem takih razmer in celo z odkrito podporo legalnemu udejstvovanju nacistov v demokratično maskiranih organizacijah v interesu krepitve avstrijske in tuje reakcije, ki je v službi mednarodnega imperializma, dajale odkrito potuho ostankom fašizma in s tem pomagale pri njihovi ponovni utrditvi. Isti učinek so in bodo imeli tudi nečuveni progoni proti predstavnikom in pripadnikom antifašističnega gibanja koroških Slovencev, njihove neutemeljene aretacije in krivične obsodbe. Nezaslišana krivica, da se nahajajo v zaporu organizator oboroženega odpora proti nacizmu na Koroškem sekretar OF Karel Prušnik in drugi slovenski antifašisti, še vedno ni popravljena.

Značilno je dejstvo, da si baš v dneh, ko stoji vsa demokratična javnost pod vtisom delno odkrite nacistične zarote, vodstvo reakcionarne avstrijske ljudske stranke na Koroškem prizadeva odvrniti pozornost javnosti od teh dalekosežnih in za demokracijo v deželi nevarnih nacifašističnih nakan. Javni poziv vodstva OeVP v Celovcu k nacionalnemu in socialnemu zatiranju koroških Slovencev, v katerem odkrito napada pridobitve narodno osvobodilne borbe koroških Slovencev in celo njihove najosnovnejše demokratične pravice, ne pomeni samo učinkovite podpore nacistični ideologiji, temveč dokazuje, da je postala na Koroškem OeVP odkrit branilec in izhodišče zarote. Pritegnitev ilegalnega nacista SA-Standartenführerja in glavnega poslovodje nacistične organizacije VDA dr. Steinacherja kot svetovalca k OeVP-plenumu, pa je dejstvo, ki resno opozarja vse demokratične sile na povečano budnost in še ostrejšo borbo.

Ponavljamo že neštetokrat izraženo zahtevo, da se takoj izpustijo antifašistični borci iz zaporov. Odločno zahtevamo takojšnjo denacifikacijo v smislu direktiv medzavezniškega sveta na Dunaju, predvsem odstranitev nacistov, Hitlerjevih oficirjev in kolaboracionistov iz vseh vplivnih mest v deželni vladi, varnostni službi in gospodarskem področju. Odločno zahtevamo, da se takoj postavijo pred ljudsko sodišče vsi sodelavci vojnega zločinca Maier-Kaibitscha. Odločno zahtevamo takojšnjo prepoved ilegalnih in legalnih organizacij, ki podpirajo nacizem. Odločno zahtevamo takojšnjo odstranitev vseh DP-jevcev iz dežele. Odločno zahtevamo likvidacijo vseh militarističnih pojavov in kaznovanje nacističnih izzivačev.

Pozivamo vse resnično demokratične in antifašistične organizacije in vso antifašistično javnost k vzajemnemu sodelovanju in najodločnejši borbi proti vsakršnim pojavom in oblikam neofašizma!

Pozivamo vse demokratične sile na skupno borbo proti vsem temnim nakanam imperializma, ki se poslužuje nacističnih ostankov za uničenje svobodoljubnih in demokratičnih gibanj.

Naj živi antifašistična enotnost slovenskega in avstrijskega naroda!

Smrt fašizmu — svobodo narodu!

OSVOBODILNA FRONTA ZA SLOVENSKO KOROŠKO

Isti proglas je POOF za Slov. Koroško naslovil tudi na Britansko civilno upravo za Koroško v Celovcu, na Avstrijsko sindikalno zvezo za Koroško v Celovcu, na Komunistično partijo Avstrije, deželno vodstvo za Koroško v Celovcu, na Socialistično stranko Avstrije, dež. vodstvo za Koroško v Celovcu, na Zvezo bivših političnih preganjancev in internirancev za Koroško v Celovcu in na mladinske organizacije »Svobodna avstrijska mladina« in »Socialistična avstrijska mladina« v Celovcu.

Sovjetski predstavnik v Medzavezniškem svetu zahteva razorožitev zapadnih zasedbenih področij in ukrepe za denacifikacijo

V zadnjem zasedanju Zavezniškega nadzornega sveta je sovjetski visoki komisar general-plokovnik Kurasov izjavil, da zapadne zasedbene sile preprečujejo razorožitev svojih področij in skušajo iz zapadne Avstrije ustvariti angloameriško oporišče. Prav tako je general-polkovnik Kurasov zahteval izvedbo tistih ukrepov, ki bi omogočili denacifikacijo Avstrije.

V svoji izjavi o razorožitvi in demilitarizaciji Avstrije je sovjetski predstavnik med drugim dejal:

»Znano je, da je hitlerjevska Nemčija spremenila Avstrijo v svoj arzenal. Nemčija je po »Anschlussu« zgradila številne nove obrate za oboroževanje in izkoriščala že obstoječe, ki so izdelovali letala, tanke, orožje, vojne ladje, municijo, topove, kakor tudi številna podjetja, ki so proizvajala strategične surovine za Hitlerjevo armado.

Tako so v tej mali državi zgradili velikansko oboroževalno industrijo, ki je preskrbovala Hitlerjeve armade v vojni proti zaveznikom in združenim narodom.

Samo z izmenjavo informacij so zasedbene sile ugotovile, da je bilo na ozemlju Avstrije okrog 600 podjetij za oboroževanje.

Na potrebo po izvedbi demilitarizacije nekdanjih podjetij za oboroževanje v Avstriji so zato pristale vse štiri zasedbene sile. Razširile so veljavnost deklaracije o porazu Nemčije tudi na Avstrijo in se v pogodbi o nadzorstvu dne 28. junija 1946 obvezale, da bodo na ozemlju Avstrije izvedle enotne ukrepe za uresničenje te deklaracije.

Toda samo sovjetska komanda je te obveznosti v polni meri in dosledno izvedla.

Predvsem so v sovjetskem področju uničili več kot 20 podzemeljskih vojnih podjetij in drugih vojnih objektov, med njimi »Tovarne za letala« v Neunkirchenu in St. Georgenu, podzemeljske oddelke tankovskega podjetja »Niebelungenwerke« v St. Valentinu, tovarne za municijo v Ennzelsbergu in Hirtenbergu in tako dalje. Sovjetska komanda je predala avstrijskim oblastem pomembno število vojaških letališč. Letališča so uničili in uporabili za obdelavo.

Dejstvo, da so v sovjetskem zasedbenem področju popolnoma demilitarizirali bivšo vojno industrijo, je potrdila štiričlanska komisija.

I. ZAPADNA PODROČJA NISO DEMILITARIZIRANA

Kar se tiče ostalih zasedbenih sil, sta predvsem ameriška in britanska, kakor potrjujejo dejstva, svoje dolžnosti grobo kršile in podvzeli vse, da bi preprečili resnično demilitarizacijo vojne industrije v svojem področju in izvedbo sklepov o tem vprašanju, ki so jih sprejele vse štiri velike sile.

Kakor znano, je ostalo med vojno tri četrtine vojaških objektov, ki ležijo v zapadnih področjih, popolnoma ohranjenih. Večina obratov je ohranila svojo proizvajalno zmogljivost in svoje naprave. Še več, nekateri so svoje naprave celo obnovili in izgradili, tako da so svojo proizvodnjo povečali in modernizirali.

Ta podjetja uživajo pri dodelitvi premoga električne energije, surovin in pri dolarskih posojilih od ZDA prednost, medtem ko hkrati panoge mirnodobske industrije, predvsem v vzhodnem delu Avstrije trpijo pomanjkanje kuriva, surovin in električne energije.

Velika podjetja, kakor »Hermann Göring Werke« v Lizu in aluminijeva podjetja v Braunau, ki so jih Nemci zgradili za preskrbo svoje armade s strateškimi surovinami, sedaj obnavljajo in modernizirajo.

Industrijske naprave številnih podzemeljskih tovarn municije v zapadnih področjih so ostale popolnoma neokrnjene in jih namenoma držijo v stanju, ki omogoča, da nemudoma lahko prično obratovati. Podzemeljsko podjetje v Ebensee (ameriško področje) niso uničili, temveč celo opremili z napravami, ki so jih v zadnjem času dostavili Amerikanci.

Ameriški, britanski in francoski element se trudijo, da bi z vsemi sredstvi prikrili pred javnostjo dejstvo, da preprečujejo v svojih področjih razorožitev vojne industrije s tem, da onemogočajo nadzorstvo nad demilitarizacijo v svojih conah, kar bi morali izvajati po določbah pogodbe, ki so jo sklenile vse štiri sile.

Tako so na primer onemogočili štiričlanski komisiji, da bi preiskala stanje razorožitve v treh od sedmih predvidenih podjetij, ki so proizvajala za »Luftwaffe«. Pomembno število nekdanjih nemških vojaških letališč v zapadnih področjih niso uničili, ampak celo z najnovejšimi sredstvi opremili in modernizirali, kakor na primer letališče Hersching v Linzu in letališča v Solnogradu, Gradcu, Celovcu in Inomostu.

II. FORMACIJA HITLERJEVE ARMADE NA ZAPADU

Nadalje je znano, da so na ozemlju zapadnih področij v nasprotju z vsemi sklepi zaveznikov o razorožitvi Avstrije še danes vojaške formacije nekdanje Hitlerjeve armade (nemški oddelek Nöldechen, avstrijska brigada generalnega poročnika Aldrijana in kazenski ekspedicijski oddelek Rogoshina v britanskem področju; nad 30 sovražnih oddelkov je pod krinko »delovnih brigad« v ameriškem področju.

Ti vojaški oddelki so bili zaradi ponovnih sovjetskih pritožb sicer razdeljeni in deloma prepeljani v zapadna področja Nemčije, nikakor pa niso bili razpuščeni, temveč so ohranili svoje vojaške formacije, svoj štab in svojo vojno propagando. Zaradi tega predstavljajo te vojaške edinice v zapadnih področjih Avstrije še danes pomembno vojaško silo.

Rogoshinov oddelek na primer šteje 10.000 mož in je razmeščen ob avstrijsko-jugoslovanski meji v obliki »delovnih brigad«. Oddelek ima svoj štab, zvezne urade, komandne kadre, izdaja časnike in javno širi vojno propagando.

Poleg tega je v ameriški in britanski coni Avstrije veliko število jugoslovanskih kvizlinških edinic. Število teh presega 25.000 mož. Mnoge teh edinic so na južni meji Avstrije.

Treba je poudariti, da so te vojaške formacije hkrati središča nebrzdane propagande za novo vojno. Z vednostjo zasedbenih sil izdajajo v ameriški, britanski in francoski coni številno fašistično literaturo, ki agitira proti repatriaciji razseljenih oseb in brez krinke propagira za novo vojno proti Sovjetski zvezi in državam ljudske demokracije.

Ni slučaj, če se v zapadnih področjih Avstrije podtalne nacistične, vojaške in sabotažne organizacije množijo kot gobe po dežju, če se rekrutirajo v glavnem iz nekdanjih oficirjev Hitlerjeve armade in špekulirajo z novo vojno.

Navedena dejstva jasno razkrinkujejo načrte ameriških in angleških zasedbenih sil, ki stremijo za tem, da bi zapadno Avstrijo spremenili v vojaško oporišče anglo-ameriškega imperializma. Tu je vzrok, zakaj ameriške in britanske oblasti, podprte od francoskega elementa, tako vztrajno preprečujejo demilitarizacijo in razorožitev Avstrije. Ohranjajo vojno zmogljivost in vojaške formacije Hitlerjeve armade in s tem resno ogrožajo mir in varnost.«

III. ZAHTEVA PO TAKOJŠNJIH UKREPIH ZA DENACIFIKACIJO

V nadaljnjem poteku seje je sovjetski predstavnik pri razpravi o denacifikaciji Avstrije predlagal, naj zavezniški svet opozori avstrijske oblasti na nujnost, da čimprej izda potrebne predpise za izvedbo zakona o nacistih. Pri tem je poudaril, da so v teku zadnjih mesecev in tudi v zadnjih dneh v Avstriji odkrili številne fašistične zarote, ki kažejo obširno aktivizacijo organiziranega nacističnega podtalnega gibanja, ki ima svoja vodilna središča v zapadnih področjih in razširja svoje fašistično delovanje na vse ozemlje Avstrije. Predrznost nacistov gre tako daleč, da poskušajo ustvariti po vsej državi legalne in pollegalne kadrske organizacije, ki bi razširile njihovo zločinsko delovanje, pri čemer so obnovitev nacistične stranke in fašizma postavili za svoj program.

Ko je pokazal na nezadovoljivo izvedbo denacifikacije v državni službi in omenil predvsem številne naciste, ki so še danes v službi pravosodnega in notranjega ministrstva, in ugotovil, da nosijo ameriški britanski in francoski element v Medzavezniškem svetu tudi del odgovornosti za takšno stanje, ker s svojim zadržanjem spodbujajo nekatere avstrijske oblasti, ki ovirajo denacifikacijo, je sovjetski predstavnik izrazil mnenje, da ima Medzavezniški svet po kontrolni pogodbi dolžnost, da podvzame takojšnje ukrepe za izvedbo denacifikacije v Avstriji.

Bolgarija in Romunija sta sklenile prijateljsko pogodbo

Kakor smo poročali, je predsednik ministrskega sveta LR Bolgarije Georgij Dimitrov obiskal na čelu bolgarske vladne delegacije Bukarešto, kjer so državniki obeh držav podpisali pogodbo o prijateljstvu, sodelovanju in medsebojni pomoči med LR Romunijo in LR Bolgarijo.

Romunija in Bolgarija sta sklenili, da bosta v bodoče na vseh področjih tesno sodelovali in se o vseh vprašanjih, ki se nanašajo na usodo in medsebojne odnose njunih narodov v duhu bratskega prijateljstva in v dobrobit obeh držav medsebojno posvetovali. Soglasno bosta podvzeli vse ukrepe, ki bi bili potrebni, da zavarujejo varnost, neodvisnost in nedotakljivost obeh držav. Romunija in Bolgarija sta se v skladu z načeli OZN sporazumeli o vseh važnih mednarodnih vprašanjih, ki se dotikajo koristi obeh držav ali koristi miru in mednarodnega sodelovanja.

O priliki vrnitve bolgarske vladne delegacije iz Bukarešte je prebivalstvo Sofije pripravilo Georgiju Dimitrijevu in članom delegacije veličasten sprejem. Georgij Dimitrov je imel pred več kot 200.000 meščani govor, v katerem je nakazal na glavne značilnosti bolgarsko-romunske pogodbe o prijateljstvu, sodelovanje in medsebojni pomoči.

Med drugim je primerjal Sovjetsko zvezo in države ljudske demokracije, ki so z vsakim dnem gospodarsko, kulturno in politično močnejše in v katerih ni niti konfliktov niti državljanskih vojn, z državami zapadne demokracije in dejal:

»Poglejte dežele, ki so inspirirane s politiko Trumana in z Marshallovim načrtom; poglejte dežele, ki so v sferi imperializma! Tam so stavke, konflikti, državljanske vojne, gospodarske krize, vedno večja brezposelnost, beda in revščina. To je proslavljena zapadna demokracija, ki nam jo hvalijo in ki nam bi jo hoteli vsiliti. Poglejte posebno Grčijo! Kdo je tam gospodar? Ameriška vojaška misija z angleškimi četami hoče grškemu ljudstvu proti njegovi volji vsiliti vlado prevarantov, prodanih agentov, bivših zaveznikov Hitlerja. Ker pa grško ljudstvo tega noče, so poslali vojsko, ameriške oficirje in ameriško floto v Sredozemsko morje. Milijone dolarjev so dali monarhofašistični vladi, da bi vodila vojno proti Grčiji. Tisti, ki nas Bolgare, Jugoslovane in Albance obtožujejo, da se mešamo v notranje zadeve Grčije in da smo celo krivi sedanjega položaja v tej državi, so podobni tatu iz znane pripovedke, ki po izvršeni kraji beži in vpije: ‚Držite tatu!'«

»Mi sklepamo te pogodbe,« je nadaljeval Dimitrov, »ne zaradi tega, da bi morda hoteli napasti katero koli deželo ali da bi se pripravljali na kakršno koli vojno, ampak da bi branili svojo svobodo in neodvisnost, da bi skupno z bratskimi narodi aktivno sodelovali na dokončni odstranitvi tega dolgotrajnega ‚soda smodnika', kakor so prej imenovali Balkanski polotok, da ne bi dopustili, da bi imperialisti na račun naše svobode, neodvisnosti in bodočnosti naših narodov iz Balkanskega polotoka napravili sod smodnika.«

Wallace o načrtih novoustanovljene tretje stranke

Bivši podpredsednik ZDA H. Wallace je imel v Chikagu na drugem kongresu ameriške organizacije »Napredni državljani Amerike« govor, v katerem je poudaril, da je borba proti »vojnemu programu« demokratične in republikanske stranke borba za izboljšanje življenjskih pogojev ljudstva. Wallace je predložil svoj program, ki predvideva zmanjšanje kapitalističnih profitov in s tem zvišanje mezd. Program zahteva dalje uvedbo uspešnega nadzorstva cen, zaščito sindikatov in državljanske pravice.

Wallace je naglasil vlogo organizacije »Napredni državljani Amerike« pri ustanovitvi nove »protimonopolistične« stranke, ki bo združila vse tiste, ki ne odobravajo načrtov, »ki bi svet potegnili v novo vojno in ameriško gospodarstvo pripeljali do strašne oslabitve«. Nova stranka bo temeljila na sodelovanju in skupnih naporih delavcev, intelektualcev, neodvisnih zastopnikov sindikatov in farmarjev. Wallace je izjavil:

»Delavci ne bodo pozabili, da je Truman, ki je hotel zadušiti stavko železničarjev, zahteval sprejetje zakona, po katerem naj bi bili vsi stavkujoči poklicani v armado. Delavci prav tako ne bodo pozabili podobne odredbe o priliki stavke rudarjev.« Na koncu je Wallace izjavil, da je borba proti vojnemu programu obeh strank »borba, da bi našo energijo uporabili za koristno delo in za vzpostavitev miru. V prihodnjih mesecih bomo v tej borbi dobili mnogo zaveznikov.«

Na tiskovni konferenci je Wallace izjavil, da bo tretja stranka po njegovem mnenju neizprosno nastopila proti tistim kandidatom, ki podpirajo Trumanovo doktrino.

Demokracija je nedeljiva

Naslednji članek prinaša z istim naslovom mesečna revija »Weg und Ziel« v prvi številki tega leta na strani 77, ki ga ponatiskujemo v celoti:

Avstrijsko ljudstvo prejema od svojih oblastnikov svojevrsten nazoren pouk o demokraciji: komunističnemu ministru odvzamejo besedo, če hoče parlamentu sporočiti svoj izstop iz vlade. Komunistične liste, letake in lepake nekatera državna pravdništva samovoljno zaplenijo, komunistično kritiko vladne politike zasledujejo kot »ščuvanje«. Komunistični delavci, nameščenci, intelektualci, kmetje v tisočih primerih ne smejo javno priznati svojega prepričanja, če nočejo trpeti hudo gospodarsko škodo. Zdi se, kakor bi poznala naša »zapadno-orientirana demokracija« dvojne državljane.

Toda poleg polnopravnih državljanov, ki so v dobrih odnošajih z združeno ameriško stranko VP—SP, in poleg manjpravnih članov KPOe, je v naši demokraciji še tretja vrsta državljanov, ki jih sploh nimajo za vredne tega častnega naslova in ki predstavljajo vrsto »parijcev« (izobčencev iz človeške družbe; op. ur.). O njih govorijo ministri Figl-Schärfove vlade in časopisi VP—SP - stranke samo z »izdajalska sodrga«, »plačanci, ki spadajo na prvo drevo« itd. To so tisti prebivalci Koroške, ki že od nekdaj bivajo na tej zemlji, ki so zakrivili le ta zločin, da so v tej »prednji obmejni marki« kot otroci slovenskih staršev zagledali svet.

Ti »Untermenschen« nižje rase imajo po mnenju trenutno vladajočih VP—SP-»demokratov« samo eno izbiro: ali se odpovejo zavednosti k svojemu narodu in uporabi svojega materinskega jezika, izdajo oboje in se čutijo srečne, da bodo »aufgenordet« za »Nemce« — v tem primeru jih »demokratje« imenujejo »heimattreu« in jih za silo trpijo v njihovi domovini. Če pa si drznejo zahtevati zavednost k svojemu narodu in uporabo materinskega jezika kot »demokratične pravice« zase, v tem primeru so »državni sovražniki« in »veleizdajalci« in zaslužijo, da jih »izselijo« iz njihove domovine in s tem dajo prostor DP - jevcem nemškega jezika in nemške »Edelrasse«.

Morda tako naziranje o demokraciji odgovarja vzorni demokraciji linčanja. Mi komunisti pa se priznamo javno k nazoru, da je za narodno manjšino pravica do samoodločbe, ki vsebuje tudi zahtevo pripadnosti k državi, v kateri tvori državno nacijo, samoumevna demokratična pravica, brez katere o demokraciji ni mogoče govoriti.

ČASTNO ODLIKOVANJE NAŠE MLADINE

Dne 29. januarja 1948 ob 9. uri bo v dvorani mestnih podjetij (E-Werksaal) v Celovcu, Št. Vidska cesta št. 31, svečana predaja odlikovanj I. in II. koroški delovni brigadi, ki sta delali na progi Šamac—Sarajevo.

Odlikovanja bo osebno podelil predstavnik FLR Jugoslavije na Dunaju.

Zveza mladine za Slov. Koroško.

POLITIČNE VESTI

V svojem zmagoslavnem pohodu je kitajska revolucionarna armada potisnila Kuomintangove čete na vseh frontnih odsekih v defenzivo. Več kakor 90 odstotkov vse Mandžurije je v rokah ljudske armade. Čete ljudske armade so prodrle že do predmestij glavnega mesta Mandžurije Mukdena. V pokrajini Šansi je 25 generalov in višjih oficirjev vladnih čet stopilo iz stranke Kuomintanga.

Zaradi slabe preskrbe je v Poreju prišlo do novih protestnih stavk. V Kölnu, kjer je zaradi stavke prometnih delavcev obstal ves cestni promet, so delavci stopili v splošno stavko. V Essenu stavka 2000 gradbenih delavcev, v Dortmundu pa so stopili v stavko delavci cestne železnice.

Vlada Sovjetske zveze je ugodila prošnji madžarske vlade in je zmanjšala reparacijske obveze za več ko sedemnajst milijonov dolarjev. Poleg tega je sovjetska vlada pristala na to, da bi reparacijsko blago prevzemala tudi v pristaniščih Donave, s čimer bodo izdatno zmanjšani transportni stroški madžarske vlade.

Sovjetska zveza je sklenila z LR Bolgarijo trgovinsko pogodbo, po kateri bo sovjetska vlada dobavila Bolgariji 75 milijonov kg pšenice. V zvezi s to pogodbo piše ves bolgarski tisk, da je pogodba odraz sovjetske zunanje politike, ki ne stremi po neodvisnosti tujih držav, kakor to prakticira ameriški imperializem.

Naseljevanje rajhovcev na Slovenskem Koroškem v prvi avstrijski republiki

Vik in krik okoli Maier-Kaibitschevega procesa in njegove obsodbe je ponehal in šovinistično časopisje se previdno izogiba, da bi se še kdaj dotaknilo te vsekakor zelo neprijetne zadeve, ki je kljub vsej pristranosti osvetlila koroško narodnostno politiko in jo razgalila kot politiko zatiranja koroških Slovencev. Iz strahu pred novimi razkrinkanji pa prav tako še ni začela poslovati pri celovškem dež. sodišču komisija, ki so jo napovedali o priliki procesa in ki bi se morala baviti z ostalimi krivci zločinske izselitve koroških Slovencev v času nacizma. Zločinec Hauptmann Fritz, kljub slovesni obljubi dr. Rennerja in težki obremenitvi v Kaibitschevem procesu, še do danes ni postavljen pred sodišče; zločinec dr. Richard Wanner je še danes na svobodi in v socialističnem dež. sekretariatu nadalje hujska proti koroškim Slovencem in piše po stari praksi svoje šovinistične sovražne izpade; prav tako so na svobodi tudi dr. Wöss, dr. Widder in številni Kreisleiterji, krajevni nacistični funkcionarji in gestapovci, ki jim je naše ljudstvo v številnih prijavah na koroško Varnostno direkcijo dokazalo krivdo in zločinsko delovanje pri izselitvi. Vse kaže, da hočejo z razpravo proti tem zločincem čakati tako dolgo, da bodo med tem ukinjena ljudska sodišča, katerih ukinitev je že napovedal pravosodni minister dr. Gerö. Na ta način bi vsi ti zločinci lahko ušli sodbi ljudstva, hkrati pa bi sodišče še laže zakrilo ozadje izselitvene akcije, ki težko obremenjuje nekdanje in tudi današnje uradne in poluradne plasti na Koroškem. Ne bi bilo potrebno ponovno govoriti o zločinski vlogi »Heimatbunda«, ki ga vsa zožitev Maier-Kaibitschevega procesa in vsa perfidnost izbire prič nista mogli razbremeniti.

Naselitev je izvajal „Heimatbund"

Danes se nočemo baviti z zločinsko izselitvijo in s krivdo »Heimatbunda« pri tej akciji, temveč se hočemo baviti z drugo akcijo »Heimatbunda« — z naselitvijo rajhovcev na ozemlju Slovenske Koroške, katere zločinski namen je bil prav tako uničenje koroških Slovencev. Že takoj po krivičnem plebiscitu leta 1920 je izjavil dež. glavar dr. Lemisch na prvi seji dež. zbora, da imajo koroški Nemci samo še za obdobje ene generacije časa za ponemčevanje koroških Slovencev in likvidacijo koroškega vprašanja. To delo je bilo poverjeno nasledniku »Heimatdiensta« — koroškemu »Heimatbundu«. Ta je s pomočjo svoje »Bodenvermittlungsstelle« organiziral načrtno in množično naseljevanje rajhovcev na ozemlju Slovenske Koroške. Centrala za naseljevanje rajhovskih Nemcev na Koroškem je bil tako imenovani »Volksbund« v Berlinu, kjer je imel vodilno vlogo dr. Steinacher, ki je že leta 1919-20 vodil plebiscitno propagando z denarjem, ki ga je prejemal od »Volksbunda« iz Berlina. Poleg »Volksbunda« je naseljevanje na Slovenskem Koroškem neposredno podpiralo tudi društvo »Schulverein Südmark«, ki imelo v vseh občinah prve Avstrije svoje podružnice in ki je nabiralo denarna sredstva za ponemčevanje koroških Slovencev in drugih Slovanov ne samo v rajhu, ampak tudi v Avstriji. Milijonske vsote za izvajanje vsenemškega imperializma, to je pri nas za germanizacijo koroških Slovencev, so se nakazovale preko »Heimstättenbanke« in »Südmärkische Volksbank«, pozneje pa po »Süddeutsche Bank« v Gradcu. Dolga leta je bil blagajnik društva »Schulvereina« in »Südmarke« hitlerjevski odlikovanec dr. Martin Wutte, ki je na občnih zborih tega društva neštetokrat priznal, da so bile ogromne vsote uporabljene za ponemčevanje koroških Slovencev pa tudi za organizacijo »Kulturbunda«, to je pete kolone v Jugoslaviji.

Pri naselitvi so sodelovali politični in cerkveni predstavniki

Koroški šovinistični voditelji »Heimatbunda«, profesor J. Perkonigg, Maier-Kaibitsch, Wutte in drugi so vodili v rajhovskih časopisih obširno propagando, da bi zainteresirali rajhovske Nemce za naselitev na Koroškem. Številni tozadevni članki so bili objavljeni v »Deutsche Tageszeitung«. V omenjenem časopisu je objavil tudi rajhovski priseljenec W. Hahn iz Celovca članek »Nemška južna Marka (Koroška) in možnosti nemške naselitve«. V tem članku je W. Hahn že pred letom 1930 opisal ugodne pogoje, ki jih je za naselitev rajhovskih Nemcev ustvaril koroški »Heimatbund« pod vodstvom Maier-Kaibitscha in Rauperta. Izrecno je omenil, da sta imenovana pripravila v svoji dalekovidnosti ugodna tla za naselitev rajhovcev, ki imajo nalogo, da z nemškim duhom prepojijo slovensko kmečko prebivalstvo južne Koroške in v pravem pomenu besede opravijo delo »resničnih pionirjev nemške kulture«. Hahn je v članku priznal, da je trenutno napravljen načrt za naselitev najmanj 1000 rajhovskih družin na Slovenskem Koroškem in da so v zadnjih letih pri tem dosegli že odlične uspehe. Na Koroškem zadostuje naseljencu iz rajha 10.000 mark za ustanovitev eksistence, medtem ko mu je v prekomorskih državah potrebna vsota najmanj 20.000 mark. Hahn izrecno poudarja, da podpira dež. kulturni svet (tedanja Koroška zbornica) naseljevanje rajhovcev, da jim nudi denarno podporo in dobavlja semena in gnojila po zelo ugodnih cenah in jim daje še razne olajšave glede plačila. Kot primer je Hahn navedel rajhovskega naseljenca, ki je leta 1923 kupil posestvo s 55 johi zemlje in 30 johi gozda za 26.000 šilingov, v nekaj letih pa je prigospodaril že 30 odstotkov vsega inventarja in je imel še za 10.800 šilingov poljskih pridelkov na prodaj. Posebno hvali Hahn v tem članku požrtvovalnost, skrb in zasluge celovškega »Heimatbunda« za naselitev rajhovcev na Koroškem.

Od 28. maja do 19. junija 1930 je bival na Koroškem gospodarski strokovnjak, profesor na kmetijski šoli v Frankenbergu v Nemčiji, Schmalhorst. Bil je poslan iz berlinske centrale, da na licu mesta prouči možnost naselitve rajhovcev. Že prej pa je »Heimatbund« izdal knjigo »Kärnten als Siedlungsland«, s katero je v Nemčiji propagiral naseljevanje rajhovcev na Koroškem. Knjiga je bila namenjena samo nemškim propagandistom v rajhu in kandidatom za naselitev. Že 21. junija 1929 pa sta na tiskovni konferenci v Porečah predavala generalni tajnik »Heimatbunda« Maier-Kaibitsch in koroški ideolog nemškega imperializma profesor dr. Martin Wutte časnikarjem iz rajha o potrebi naselitve rajhovcev na slovenskih kmetijah in namestitvi rajhovskih duhovnikov na slovenskih farah. Pri tem sta hvalila škofa dr. H e f t e r j a, češ da ima za to polno razumevanje in da s tem podpira zamisel »Heimatbunda«.

Poleg »Heimatbunda« je skrbel za naseljevanje nemških rajhovcev tudi še »Deutsch-österreichischer Volksbund«, ki je imel glavni sedež za Nemčijo v Berlinu, za Avstrijo pa na Dunaju. V avstrijskem »Volksbundu« je imel glavno besedo bivši avstrijski zvezni kancler Streerubitz, ki je pripadal krščansko socialni stranki. Celovško podružnico tega »Volksbunda« je vodil krščanski socialec dr. Rokitansky. Bivši zvezni kancler Streerubitz je v veliki meri odgovoren, da se je na Slovenskem Koroškem naselilo toliko rajhovskih Nemcev. Tudi »Reichspost«, glasilo krščanske socialne stranke na Dunaju je zagovarjala in propagirala naselitev rajhovskih Nemcev na Koroškem. Tako so sodelovali torej zvezni in koroški uradi, dunajske vodilne osebnosti in koroški politični in cerkveni predstavniki pri izpodrivanju in gospodarskem uničevanju koroških Slovencev, da bi na ta način čimprej izbrisali vsako slovensko sled na Koroškem.

Naseljevali so načrtno v vsem ozemlju ob avstrijsko-jugoslovanski meji

Že leta 1928 so rajhovski naseljenci na Koroškem ustanovili svoje društvo. Skupno z odgovornimi činitelji v Nemčiji so v novembru 1930 izdelali poseben naselitveni načrt, po katerem so dobivali rajhovci podporo iz Nemčije in od avstrijskih društev. Vsak naseljenec je dobil podporo v vrednosti 30 odstotkov kupljenega posestva, za ostalo kupnino pa je dobil dolgoročen kredit po 2 odstotka. Poleg že omenjenih institucij sta naselitev izdatno podpirala nemška vlada in »Gustav-Adolf Verein« v Nemčiji. Naselitev se ni omejevala samo na Slovensko Koroško, temveč na ves obmejni pas na avstrijsko-jugoslovanski meji. Iz poročil na zaupniških sestankih »Süddeutsche Bank« v Gradcu, naslednice bivših »Heimstättenbank« in »Südmarkische Volksbank«, se vidi, da je naseljevanje na Štajerskem podpirala predvsem ta banka, ki je bila lastnica zemljišč in gozdov v vrednosti nad 700.000 šilingov v Št. Ilju ob štajersko-jugoslovanski meji. S pomočjo te banke so rajhovci pokupili na Štajerskem do l. 1930 že 41 slovensih posestev s 1849 orali zemlje in naselili 170 družinskih članov.

Toda glavno ozemlje naseljevanja je bila le Slovenska Koroška. Do konca leta 1930 so na Koroškem naselili 109 rajhovskih družin z nad 300 člani. Samo v letu 1930 je prišlo na Koroško 33 novih rajhovskih družin, ki so pokupile 950 oralov zemlje, tako da je bilo do l. 1930 v posesti rajhovcev 4811 oralov zemlje v vrednosti 5,246.400 šilingov.

Značilen je tretji občni zbor društva rajhovskih naseljencev v Celovcu, ki je bil 11. februarja 1931 pod vodstvom koroškega »Heimatbunda«.

Na tem zborovanju sta imela glavne referate stotnik Maier-Kaibitsch in direktor Heimatbundove »Bodenvermittlungsstelle« koroški Nemec Raupert. Raupert je poročal, da so naselili do leta 1930 sto samostojnih kmečkih družin, 3 trgovske družine, 4 najemniške družine na kmečkih posestvih, 2 družini pa se bavita na svojih posestvih s tujskim prometom. Vse te družine so prišle iz rajha in so po večini protestantovske. Pri teh rajhovskih družinah je »Heimatbund« zaposlil še večje število tako imenovanih praktikantov oziroma kandidatov, ki so nameravali kupiti posestvo na Koroškem, pa so se hoteli še prej osebno seznaniti s koroškimi razmerami. Direktor Raupert je končal svoje poročilo z besedami: »Vi, rajhovski naseljenci, delate tukaj na Koroškem kot nemški pionirji na južni meji naše velike nemške domovine.«

Predsednik zveze društva rajhovskih naseljencev kapitan von Böhm-Bezing je orisal zasluge leta 1930 umrlega nemškega generalnega konzula legacijskega svetnika Haasa, ki je izkazal naseljencem veliko skrb z denarno podporo in poudarjal, da morata Avstrija in Nemčija skleniti carinsko pogodbo in se preko nje združiti v mogočno Veliko Nemčijo. Böhm-Bezing je bil tedaj že več let naseljen na Koroškem in se izkazal kot eden najbolj agilnih velikonemških agitatorjev. Še bolj odkrito pa je označil naloge rajhovcev na Koroškem major Küchler, ki je poudaril, da je prva naloga rajhovcev na Koroškem čimprejšnja germanizacija dežele. Naseljenci morajo v smislu izročil tako imenovanih koroških »Freiheitskämpferjev« od 1919-1920 za nemštvo živeti in, če je potrebno, tudi umreti; posebno pa hočejo pripraviti ugodna tla za čimprejšnjo združitev Avstrije z Nemčijo. Nad vse značilen je bil tudi govor glavnega poslovodje »Heimatbunda« Maier-Kaibitscha, ki je opisal delo in skrb »Heimatbunda« za naselitev rajhovcev in prosil nemškega konzula v Celovcu, da še nadalje preskrbi sredstva za naseljevanje.

Ves potek občnega zbora je bila torej vsenemška manifestacija za čimprejšnji »Anschluss« Avstrije k Nemčiji. In tako so se vrstili leto za letom občni zbori rajhovskih naseljencev pod vodstvom koroškega »Heimatbunda«. Teh zborov so se udeleževale tudi vodilne avstrijske osebnosti. Tako je prisostvoval občnemu zboru leta 1931 deželni glavar Kernmayer, nadalje zastopnik finančne direkcije v Celovcu in celo zvezni minister Avstrije je poslal opravičilo, da se ne more udeležiti občnega zbora. Z njimi pa so bili na občnem zboru nemški konzuli v Celovcu in različne delegacije iz rajha. Na teh občnih zborih tudi nikdar ni manjkal zastopnik deželnega kulturnega sveta, tedanje Kmečke zbornice. Tako so torej delovali vsi brez izjeme pod vodstvom »Heimatbunda« pri tej naselitveni akciji, katere namen je bil, pospešiti germanizacijo Slovenske Koroške.

Naseljenci so brez izjeme vodili velikonemško in nacifašistično propagando

V tem nas potrjuje tudi izbira ljudi, ki jih je »Heimatbund« naseljeval. Skoraj brez izjeme so to ljudje prepojeni z velikonemško in nacifašistično ideologijo, med njimi je veliko število upokojenih rajhovskih oficirjev, ki so prišli na Koroško s posebno nalogo, da ustvarijo iz Koroške postojanko nemškega imperializma za »Anschluss« Avstrije k Nemčiji in za napad na jugoslovanske narode, ki so stali na poti njegovega »Drang nach Süden«. Med naseljenci najdemo že prej imenovanega kapetana nemške vojske v pokoju Böhma-Bezinga, majorja v pokoju Küchlerja, Ritterja v. Hausen, dr. Wolfganga von Reyner iz Selters Westerwald bei Wiesbaden, Helmutha Reinsdorfa iz Stetina, ki je bil poročnik v pruski vojski itd. Njihovo nacistično mišljenje se je javno pokazalo v času nacističnega puča leta 1934, ko so prav ti rajhovski naseljenci vodili nacistično pučiste. Helmuth Rinsdorf na primer je vodil nacistični puč pri Dobrli vasi in je imel na svojem, nekdanjem Rihtarjevem posestvu v Repljah pravo skladišče orožja in municije. Pred naselitvijo na Koroško je bil član »Stahlhelma« in zveze rajhovskih oficirjev in je že tedaj simpatiziral z nacifašistično ideologijo. Na razpravi 9. oktobra 1934 v Celovcu je priznal, da je dopisoval s Hitlerjem in sodišču predložil celo izvirno izjavo Hitlerja, da bo v slučaju »Anschlussa« tudi Slov. Koroška priključena k Vel. Nemčiji.

To je samo nepopoln pregled in nadvse kratek obris, kako je koroški »Heimatbund« s pomočjo deželnih in zveznih uradov in osebnosti potom naseljevanja rajhovcev nasilno izpodrinjeval Slovence, da bi čimprej ponemčil deželo. Pri tem je izrabljal tedanjo gospodarsko krizo, ki je posebno tlačila delovno ljudstvo Slovenske Koroške, ki ga država nikakor ni hotela podpreti in mu pomagati. Nasprotno, brez usmiljenja so terjali visoke davke in nemški denarni zavodi, pri katerih so bili slovenski kmetje zadolženi, so po navodilih »Heimatbunda« neusmiljeno gnali slovenska posestva na dražbo. Pri vsaki dražbi pa je poskrbel »Heimatbund« že vnaprej kupca iz rajha, ki se je nato naselil na Slovenskem Koroškem. Tako je na primer nemški »Kreditverein« v Velikovcu v letih 1930-31 imel na prodaj kar 50 slovenskih posestev in se v začetku meseca marca 1931 obrnil na tedanjega poljedelskega ministra Thalerja, da na teh posestvih, ki merijo vsako povprečno 30 ha in ki pridejo na dražbo, poskrbi za naselitev Nemcev.

Tako je koroški »Heimatbund« že pred nacistično dobo popolnoma načrtno izpodrival Slovence in jih nasilno odganjal z njihovih posestev. Izkoriščal je gospodarsko krizo, onemogočil, da bi slovenski kmetje prejeli kako podporo in jih na ta način prisilil na dražbo. Vse to je razvidno iz poročil različnih občnih zborov »Heimatbunda«, društva rajhovskih naseljencev, »Südmarke«, »Volksbunda« in različnih bank, o vsem tem pa so dosledno molčali na procesu proti Maier Kaibitschu. Molčali so zato, da bi pred svetom zakrili nasilno ponemčevalno delo »Heimatbunda«, da bi hkrati tudi zakrili krivdo deželnih in državnih uradov in ljudi, ki so delali sporazumno in po navodilih »Heimatbunda« in ki so tudi še danes skoraj brez izjeme na vodilnih mestih. Pravda za pravice koroških Slovencev še ni končana in ne bomo mirovali prej, dokler ne bo popravljena zadnja krivica, ki so jo zakrivili nad nami velikonemški šovinisti, združeni v koroškem »Heimatbundu«, ki ga tudi danes obnavljajo v različnih oblikah. Naselitev rajhovcev in zločinska izselitev Slovencev sta delo istih ljudi z istim ciljem, da bi za vedno izbrisali Slovensko Koroško. Vse prizadevanje in zločinsko početje pa jim ni uspelo in jim ne bo uspelo, ker bomo tudi v bodoče znali braniti svojo zemljo, kakor smo jo branili do sedaj.

Po naši zemlji

ŽELEZNA KAPLA

Dne 6. januarja smo imeli v Železni Kapli občni zbor naše »Posojilnice za Pelo in okolico« in hkrati praznovali 50-letnico ustanovitve te zadruge. Ob tej priložnosti smo se spomnili rajnega župnika Lenca, ki je kljub nasilju, kakor nam priča cerkvena kronika, sklical 6. januarja l. 1893 ustanovni občni zbor, zaradi česar je bil tudi kaznovan in pregnan. Dalje nam pove kronika, da so oderuhi in davkarji v kratkih letih uničili 54 kmetij, medtem ko do takih dražb po ustanovitvi Posojilnice ni več prišlo. Na občnem zboru so ugotovili, da je zadruga dobro gospodarila in da si je kupila celo hišo, ki so nam jo potem nacisti zaplenili in brez plačila oddali nacistki Pichler. Sedaj pa, ko je pričakoval ves pravični svet, da nam bodo vrnili lastnino, moramo ugotoviti, da je deželna vlada zaplenila hišo. Toda ni je oddala lastniku, temveč bivšemu stotniku Heimatschutza in sovražniku Slovencev Reinwaldu, da jo upravlja in zanemarja. Tudi ves rezervni sklad so uničili nacisti na ta način, da so dali neizterljivo posojilo za utrjevanje nemštva. Čeprav so našo zadrugo oškodovali domači in tuji nacisti, ponosno gledamo nazaj na preteklih 50 let, v katerih je Posojilnica delovala in pomagala v gospodarstvu in tako marsikateremu kmeta in delavca rešila propada. Ker pa je posojilnica prestala že štiri države, ki so izdajale svoje postave, je postala potreba zadrugo preimenovati v »Hranilnica in posojilnica v Železni Kapli, r. z. z n. z.«. Z geslom »Skupno delo — skupni blagor!« bo naša zadruga tudi nadalje napredovala.

Istega dne smo imeli v Železni Kapli tudi kulturno prireditev, ki je zelo dobro uspela. Igralci SPD »Matjaž« iz Globasnice so gostovali z igro »Naša kri« in svoje vloge zelo dobro podali. Udeleženci so z vso vnemo spremljali prizore, ki kažejo ljubezen do svojega naroda in svoje zemlje. Ob teh prizorih smo se spominjali naše narodno osvobodilne borbe in marsikatero materino srce je ponovno občutilo ob spominu na padlega sina ali moža, srce starega kmeta je utripalo v globoki zavesti in ljubezni do svoje grude, na kateri je kakor njegovi predniki vsa leta ob znoju svojega obraza pridelval sebi in svoji družini vsakdanji kruh.

Prireditev je predvsem navdušila našo mladino in jo vzpodbudila h kulturno prosvetnemu delu.

V Železni Kapli smo doživeli tudi žalostne dogodke. Na sveti večer so divjaki, organizirani v BHS, napadli starega avstrijskega antifašista Ulbinga, ko je bil na potu domov, ter ga pobili do nezavesti, tako da so ga morali prepeljati v bolnico v Celovec. Toda pripadniki BHS-a niso uničili božičnega veselja samo družini Ulbing, ampak so motili tudi polnočnico, pretili g. dekanu, hoteli odstraniti misijonski križ in ovirali cerkveno bogoslužje. Vse prebivalstvo je ogorčeno nad tem početjem in upa, da bodo oblasti končno enkrat posegle vmes in onemogočile tem zlikovcem nadaljnje napade.

GOSPODARSKO-STROKOVNI TEČAJ V PLIBERKU

V soboto, dne 3. januarja 1948, se je na poziv občinskega odbora Kmečke zveze za Slovensko Koroško Blato zbralo pri Brezniku v Pliberku 65 kmetov, gospodinj in kmečke mladine. Pregledali so svoje gospodarsko delo in uspehe, ki so jih dosegli od zadnjega gospodarsko-strokovnega tečaja marca leta 1947, hkrati pa si zadali smernice in naloge za tekoče leto.

Podpredsednik Kmečke zveze tovariš Mirko Kumer je uvodoma podal pregled gospodarskega stanja v pliberškem okraju v lanskem letu. Iz svojega poročila je izvlekel zaključek, da ne smemo nasesti temu, da bi pridelali samo toliko, kolikor potrebujemo zase, temveč da moramo čimbolj negovati in oskrbovati zemljo, kako bi pridelali čim več in se tako gospodarsko utrdili in kljubovali pritisku tujih in sovražnih sil. Stari Biceljnov oče je potrdil izvajanja govornika in dejal, da se na njegovem posestvu vidi, kaj vse se da iz zemlje dobiti, če smo pridni in skrbni gospodarji in če gremo z razvojem časa.

H gospodarskemu položaju v pliberskem okraju je zavzel stališče tudi tov. Blaž Singer in podal smernice Kmečke zveze za Slov. Koroško za ureditev in vskladitev kmetijskega gospodarstva Slovenske Koroške, za oživitev in izboljšanje posameznih panog.

Nato so govorili naši znani strokovnjaki in práktiki. Tov. inž. Polcer je govoril o potrebah v naših sadovnjakih in sajenju, gnojenju in oskrbovanju sadnega drevja.

Po kratkem opoldanskem odmoru so govorili dr. Sienčnik o vzreji živine in o živinskih boleznih, kmet Božič iz Doba o svinjereji in Milka Hartmannova ki je dala nekaj praktičnih nasvetov za naše gospodinje in kmečka dekleta.

Živahen je bil nato razgovor in vprašanj ni bilo konca. Izmenjali smo si svoje izkušnje in prišli do zaključka, da se bo treba še večkrat v zimskih tednih zbrati in na drobno pogovoriti o našem sadju, naši živini, krompirju, travnikih.

V skupnem delu in skupnih pogovorih se rodijo nove misli za zboljšanje in napredek našega gospodarstva, naše samostojnosti in neodvisnosti.

OBIRSKO

Tudi mi, čeprav živimo sredi gora v ozki dolinici, odcepljeni od ostalega sveta, smo opazili, da se leto 1947 bliža svojemu koncu. Ob tej priliki smo napravili tudi silvestrovanje z obširnim sporedom. Mladina nam je uprizorila igro iz partizanskega življenja »Ob tabornem ognju«. Po deklamaciji »Sestra padlega partizana« nam je domači pevski zbor zapel priljubljene domače slovenske pesmi, tako da je bilo za vsakega nekaj. O polnoči smo slišali novoletno pozdravno pesem moškega zbora in srčno voščili drug drugemu svobodno leto 1948. Nato pa smo se ob šaljivih prizorih in plesu zabavali do jutranjih ur in veselo stopili v novo leto.

KOSTANJE

V petek 9. januarja smo spremili k zadnjemu počitku Filipa Dragašnika, po domače Rumaša na Korenu pri Kostanjah. Ime Rumaševega očeta je neločljivo povezano s slovenskim kulturnim življenjem zadnjih desetletij na tej najsevernejši točki Slovenske Koroške. V njegovi hiši je slovensko prosvetno društvo na Kostanjah prirejalo svoje prireditve in on je kljub težkemu delu marljivo učil mladino na tamburicah, da je kostanjški tamburaški zbor pred uničenjem slovenske prosvete po nacistih slovel po vsej Koroški. Nič čudno zato, da je tudi rajni Rumaš moral s svojo družino v izseljeništvo. Pa tudi tam rajni Rumašev oče ni klonil in prenašal je težko življenje s trdnim prepričanjem, da bo zmagala pravica in prej ali slej prišla tudi našemu ljudstvu svoboda. V tem duhu je vzgojil tudi svojo družino, ki ji ob težki izgubi dobrega očeta izrekamo naše iskreno sožalje.

KOTMARA VAS

Majhna, a vendar kot biser lepa koroška zemlja. Včasih se človeku zdi, kot bi narava hotela s to zunanjo lepoto zakriti vse one strašne rane in udarce, ki jih mora prenašati ljudstvo na tej zemlji. Tako majhni kot smo, smo vendar v spotiko. Naša zgodovina je pisana s krvjo, naš vsakdanji kruh je bil bič in nasilje. Toda slovenski narod ni klonil; čeprav je tekla kri, čeprav so gorele slovenske domačije, čeprav so se polnila taborišča. Nasilnik je moral znova tuliti:

»Umreti nočejo!«

Da, naš narod noče umreti. V nas gori luč zaupanja v boljše življenje. S trdo pestjo in železno voljo hočemo zgraditi nov dom, dom svobode in bratstva! Naše delo, ki ne štedi žrtev in udarcev, naše preizkušnje v krvi in smrti pridobljene, naša srca polna ljubezni do naroda in njegovih tisočletnih vrednot, naše v trpljenju prekaljene mlade moči so nam porok za nove zarje, za nove dni.

Ta silna moč tudi v nas Kotmirčanih gori. In polni tega duha smo se vrgli na kulturno delo. Pa večkrat to delo ni lahko. Dne 31. decembra 1947, na Silvestrov večer, smo priredili igro »Razvalina življenja«. Okrog 200 ljudi se je zbralo v naši dvorani v Trabesinjah pri Dovjaku. Tovariš Wašnik Egidij je otvoril prireditev in obrazložil Finžgarjevo dramo »Razvalina življenja«. Navzoči so z velikim zanimanjem spremljali igro, ki nazorno prikazuje vso nesrečo, ki jo lahko povzroči v družini zakoreninjena starokopitnost in egoizem. Ob zaključku je tov. Wašnik poudaril, da imamo koroški Slovenci zaradi stoletnega zatiranja le malo sredstev, vendar pa naša velika ljubezen do naroda in njegove kulture stori več kot vsako bogastvo in nam pomaga premagati največje težave. Složni in enotni smo premagali in bomo tudi v bodoče premagovali nešteto težav, dokler ne bomo dosegli svojega velikega cilja, dokler ne bomo združeni s svojimi brati v svobodni domovini. S pesmijo se je končala ta uspela prireditev.

V nedeljo 28. decembra 1947 smo pokopali rajno Heleno Otrob pd. Kanonarco na Ilovju. Rajna je bila vedno zavedna Slovenka. Znana je bila povsod kot zelo dobra žena. Domači moški in mešani zbor sta ji zapela v slovo na domu in ob odprtem grobu slovenske žalostinke. Naj ji bo domača zemlja lahka, možu pa izrekamo naše iskreno sožalje.

BILČOVS

Ko smo se poslavljali od starega in polni upov stopali v novo leto, so naše misli pohitele nazaj in spomnili smo se dogodkov, ki so nas v preteklem letu spremljali. Marsikomu so se izpolnile nade, a mnogim je bilo usojeno, da so doživeli grenka razočaranja. Pa naj je bilo tako ali tako, vsak človek zre z novim upom ob novem letu v bodočnost. Trdi so časi za nas vse in vsi nosimo raznovrstne težave. Bodisi kmet, delavec ali uradnik, vsakega teži tisto, kar so nam naprtili vsi oni, ki so navdušeno odobravali početje nemškega nacizma, ki nam je prinesel strašno vojno, v kateri pa je doživel velik poraz, ki je vrgel nemški napuh na tla. In dokler smo tudi mi koroški Slovenci v državi, ki se je borila na strani Nemčije, do tedaj smo obsojeni na to, da moramo posledice nemškega poraza nositi tudi mi. 1947. leto nam ni prineslo svobode in rešitve, ali upamo, da nas bo novo leto 1948 znatno približalo našemu cilju, to je k združitvi vsega slovenskega naroda v FLRJ. S to željo pošiljamo Bilčovčani vsem bralcem »Slovenskega vestnika« prav prisrčne novoletne pozdrave. Hočemo pa tudi še povedati, da je kljub slabim časom življenjska sila in volja, da se naš rod vzdrži in množi, le še močna, kajti v minulem letu beleži naša farna kronika 28 rojstev, med katerimi je 13 fantov. Za polovico manj je bilo smrtnih slučajev. Od teh je najstarejša Matjakova mama dosegla 86 let. K zakonski zvezi si je v minulem letu podalo roke 7 parov v naši fari in štiri osebe so se poročile izven naše župnije. Želimo vsem prav mnogo sreče in zadovoljstva.

ŽVABEK

Razumemo, da so v izrednih časih potrebni izredni ukrepi. Tako razumemo tudi kontrole prehranjevalne komisije, ker vemo, da mora tudi delavec živeti in sta kmet in delavec drug od drugega odvisna. Ne moremo pa razumeti nezdravo in krivično razmerje med cenami za živino, žito in druge kmečke pridelke in cenami za gospodarske potrebščine. Ali je gospoda že enkrat pomislila, koliko mora kmet garati in koliko časa mora delati, da pridela žito? Ali je že kdaj pomislila, da kmet samo enkrat v letu žanje in da živina samo enkrat v letu vrže? In koliko bi lahko povedali še o dolgi negi in o riziku pri vzreji! Ravnanje oblasti pa nikakor ne kaže, da bi imele razumevanje za to stran kmečkega življenja. Kot nekdanji grofje in valpeti, ki so izkoriščali in terjali desetino od zadnjega koščka ne glede na letino in na nesreče, tudi danes terjajo po »predpisih« brez razlike in jim ni mar, ali bo kmet mogel še obstajati in zadostiti svojim delavcem, da bo tudi prihodnje leto spet obdelaval svoja polja v korist skupnosti.

Nemški valpet pa se jasno razkriva tudi na drugih področjih. Sicer v zadnjem času mnogo slišimo o enakopravnosti koroških Slovencev, o denacifikaciji in demokratizaciji Avstrije, v resnici pa se vidi o vsem tem zelo malo. Pri nas v Žvabeku je prejel koncesijo za trafiko registrirani nacist Viktor Sokol, prošnja slovenskega antifašista Stanka Srienca za dodelitev koncesije pa je bila zavrnjena. Prav tako upravlja še nadalje javno telefonsko postajo registrirani nacist in bivši Ortsgruppenleiter H. Rupitz. To je mogoče samo zaradi tega, ker jih podpira občina, v kateri sedijo ljudje, ki so nekdaj prav ponosno nosili znak nacistične stranke. Taka je torej enakopravnost koroških Slovencev in denacificirana uprava »demokratične« Avstrije.

KMEČKA ZVEZA ZA SLOV. KOROŠKO

javlja:

Kmetje, ki hočejo zamenjati svoje semensko žito za spomladanska semena (ječmen, pšenica, oves, krompir), naj prijavijo svoje potrebe načelnikom krajevnih kmečkih svetov do 31. januarja tega leta. Informacije dajejo občinski odbori Kmečke zveze.

VABILO

Dne 1. februarja 1948 ob 14. uri popoldne bo pri Adamiču v Kožentavri javno zborovanje Kmečke zveze za Slovensko Koroško.

Občinski odbor Kmečke zveze Borovlje.

SLOVENSKA PROSVETNA ZVEZA

javlja:

V nedeljo 1. februarja ob pol dvanajstih opoldne gostuje SPD Rinkole in okolica v Železni Kapli z igro »V krvi«. Sodeluje tudi moški pev. zbor iz Pliberka.

SPD »Peca« v Šmihelu bo priredilo v ponedeljek, dne 2. februarja 1948, ob 2 popoldne v dvorani meščanske šole v Pliberku igro »Naša kri«.

Nastopijo tudi pevski zbori.

Na pustno nedeljo in pustni torek priredi SPD »Svoboda« ob pol 3 popoldne pri Tišlerju v Št. Janžu igro »Trije tički«.

V neizmerni žalosti naznanjamo vsem sorodnikom, vsem slovenskim izseljencem in vsem znancem, da je v ponedeljek, dne 11. januarja 1948 nenadoma umrl naš nad vse ljubljeni mož, oče, brat in stric

JANEZ WIESER

pd. Šašelj

Trpljenje izseljeniških taborišč mu je nakopalo težko bolezen, katere žrtev je postal po vseh trudapolnih naporih za obnovo svojega uničenega doma.

V sredo, dne 14. januarja 1948 ob 10. uri dopoldne smo ga spremili iz domače hiše počivat v zemljo, ki jo je tako ljubil in za katero je toliko trpel.

V globoki žalosti družina Šašeljnova.

Slovenji Plajberk, 12. jan. 1948.

Velike gradnje

V NOVI JUGOSLAVIJI

V vseh republikah FLRJ so bila lani organizirana ob rekah velika gradilišča. Začeli so graditi 20 velikih hidrocentral. Njihova velikost bo najbolj razumljiva, če navedemo, da bo odslej samo mariborska hidrocentrala proizvajala toliko energije, kakor jih je prej vseh 127 slovenskih hidrocentral (če jih lahko imenujemo hidrocentrale).

Kje in kakšne hidrocentrale so začeli graditi v prvem letu petletke? V republiki Srbiji gradijo veliko hidrocentralo na reki Vlasini pri Vranju. Ta hidrocentrala bo dajala več električne energije, kakor so jo pred vojno proizvajale vse hidrocentrale v Srbiji. Za velikanski jez, ki bo dolg 160 m in visok 23 m, so dogradili betonske temelje in so že začeli graditi jez. Ta največja hidrocentrala v LR Srbiji bo gotova do konca petletke. Naslednja velika gradnja bo hidrocentrala na reki Drini, ki bo največja na Balkanu. Tu bo zgrajen cel sistem hidrocentral, podobno kot na Dravi. Pri Medjuvršju na zapadni Moravi, nekoliko nižje od Ovčar Banje, gradijo hidrocentralo, ki bo začela obratovati že okoli prvega junija. Na isti reki bo do 1. novembra 1948 drograjena tudi hidrocentrala pri Ovčar Banji. Voda bo na turbine padala skozi 403 m dolg predor, ki bo imel premer 4,80 m. Končno gradijo v LR Srbiji še hidrocentralo na reki Timoku pri Čokanjaru, ki bo napajala z električno energijo industrijo v timoškem bazenu.

V Ljudski republiki Hrvatski je hidrocentrala »Vinodol« pri Fužinah v Hrvatskem Primorju največji hidrotehnični objekt prve petletke. V letu 1947 so tu zgradili naslednje stvari: vse električne naprave med Fužinami in Tribijo. Za jezom zgrajenim za to hidrocentralo, je nastalo umetno Bajersko jezero, ki je dolgo 2 in pol km. Prebit je že tudi navpični predor »Bajer«, ki je dolg 199 metrov. Tudi to veliko hidrocentralo bodo gradili še dve leti in bo začela prva turbina obratovati leta 1949.

Na Hrvatskem gradijo še hidrocentralo v Mlinih pri Dubrovniku, ki bo dograjena v začetku leta 1948.

V LR Bosni in Hercegovini je začela obratovati sredi leta velika hidrocentrala »Borisa Kovačeviča« v Rogatičih pri Sarajevu. Na Neretvi pri Jablanici so začeli graditi proti koncu leta 1946 prvo hidrocentralo, ki spada v okvir načrta o izkoriščanju Neretve. Naslednji hidrocentrali bosta na reki Rami in na reki Vrbasu v Podmilašju pri Jajcu. Tu bodo izkoristili 100 m visok slap reke Vrbas. Od tam, kjer voda pada, pa do hidrocentrale gradijo 5 km dolg predor.

V LR Makedoniji, ki je bila v stari Jugoslaviji najbolj zapostavljena in kjer so vse hidrocentrale, to je parne, plinske, motorne in vodne proizvajale samo 13.000 kW, gradijo hidrocentralo »Sapunčica« pri Bitolju. Hidrocentrala bo gotova v letošnjem letu. Poleg te gradijo v Makedoniji še dve hidrocentrali.

V LR Črni gori pa gradijo prvo hidrocentralo na Glavi Zete.

Druga važna naloga, ki jo narekuje petletni plan, je povečanje zmogljivosti prometa, da bo ta dohajal nagel razvoj gospodarstva. V tej nalogi so zapopadene tudi novogradnje cest in železnic.

Do konca leta 1951 morajo v Jugoslaviji zgraditi 1.500 km novih prog in jih začeti graditi nadaljnjih 430 km. S tem, da bodo na nekaterih progah naredili dvojni tir, dobijo še nadaljnjih 477 km. Poglejmo, kako so v prvem letu petletke izpolnjevali to nalogo.

Največje lansko gradbeno delo je bila gradnja mladinske proge Šamac—Sarajevo. Mladina je zgradila 242 km nove proge. Dograjena je proga Brezičani—Lubija, dolga 16 km, proga Preserje—Borovnica 11 km. V gradnji pa so še proge: v Črni gori gradi mladina progo Nikšič—Titograd, ki bo dolga 56 km. V Srbiji bo proga Kuršumlija—Priština 68 km dolga. Ena največjih graditev pa je poleg Mladinske proge gradnja proge Bihač—Knin, ki bo dolga 113 km in bo pomenila novo zvezo zaledja z morjem. V gradnji je še proga Bataji—Grubšino polje, ki bo skrajšala zvezo med Beogradom in Zagrebom za 120 km. Te proge bodo dograjene prihodnje leto.

V prvem letu petletke so dogradili in gradijo še več ko 506 km železnic. Prihodnje leto bodo začeli graditi še nove.

Tudi modernih cest so lansko leto zgradili. Mnoge pa so generalno popravili, modernizirali in rekonstruirali. Vsa ta dela bi prav za prav lahko šteli med nove ceste, ker so pri modernizacijah preložene trase, popravljene krivine in so ceste tudi kockali. Popolnoma novih, modernih avtomobilskih cest so zgradili 181 km, medtem ko je bilo leta 1938 zgrajenih vseh cest (tudi navadnih) samo 61 km.

Vseh generalnih popravil, modernizacij (n. pr. Ljubljana—Celje) pa so izvršili 965 km in 800 m.

Dvig produkcije železa, jekla, strojev za izdelavo plugov, kombajnov, avtomobilov, za predelavo hranil in tekstilij, nalaga veliko nalogo, da zgradijo čimveč tovarn.

Osnova industrializacije je težka industrija in zato so že lani gradili velike tovarne za izdelavo težkih strojev, s katerimi bodo izdelovali lahke tekstilne, usnjarske, obdelovalne in druge stroje.

Največja je tovarna orodnih strojev v Železniku, ki je začela 1. januarja t. l. obratovati. Nadalje gradijo še veliko tovarno »Litostroj« v Ljubljani in Prvomajsko v Zagrebu. Ta bo izdelovala s stroji iz Železnikov stroje za lahko industrijo.

Železarna Zenica bo na koncu petletke največja tovrstna tovarna v Jugoslaviji. Lansko leto so začeli graditi veliko jeklarno, letos pa bodo postavili nove plavže. Gradijo tudi cele kombinate. Navedli bi najvažnejše. V LR Makedoniji je nastal na Kočunskem polju velik kombinat za predelavo riža (luščilnice, škrob, moka itd.). Z velikim jezom bodo omogočili namakanje polja, zajezene vode pa bodo poganjale istočasno tudi elektrogeneratorje v hidrocentrali, ki bo dajala energijo kombinatu. V Novem Sadu gradijo velik metalurški kombinat. V Subotici kombinat za predelavo mesa. V Skoplju pa bodo imeli največji kombinat za predelavo tobaka in nikotina v Evropi. Tekstilna tovarna »Varteks« v Varaždinu, kjer dograjujejo nove objekte, bo največji tekstilni kombinat Jugoslavije. V Primorju je v gradnji velika tovarna za elektrolizo »Jugovinil«. Dograjena je tovarna sladkorja v Zrenjaninu.

Omenil bi samo še velike tovarne: tovarna elektromotorjev v Zagrebu, tovarna parnih kotlov v Zagrebu, tovarna porcelana v Sarajevu itd. Iz vsega tega je razvidno, koliko novih tovarn je bilo v gradnji in koliko je bilo dograjenih v prvem letu petletke. Pri vsem tem nismo omenili manjših tovarn; če bi našteli te, bi jih bilo precej nad sto.

V novi Jugoslaviji bodo zgradili v petih letih toliko, da bi stara Jugoslavija potrebovala za vsa ta dela morda sto let. To je najzgovornejši dokaz da je glavni cilj ljudske države dvigniti življenjski standard delovnemu ljudstvu.

Drobne novice

V Sloveniji uporabljajo šestkrat več mineralnih gnojil kot pred vojno. V Sloveniji so pred vojno uporabljali letno vsega skupaj okoli 400 vagonov mineralnih gnojil, ki so pa bila zelo draga in so jih lahko uporabljali samo bogati kmetje. Sedaj, v ljudski državi, pa je omogočeno, da si tudi kmetje, ki imajo manj zemlje, lahko nabavijo gnojilo ter tako zboljšajo obdelovanje svojega polja. Tovarne mineralnih gnojil so tega leta znatno prekoračile predvojno proizvodnjo in omogočile s tem, da je glavna uprava za oskrbovanje poljedelskih delavcev lahko razdelila kmetom v Sloveniji 24.900 ton gnojil (od tega okoli 11 tisoč ton superfosfata). To pomeni, da so dobili šestkrat večjo količino, kakor so jo uporabljali pred vojno.

Prva delavnica medicinskih instrumentov in orodja v Jugoslaviji je že pričela z delom. V začetku novega leta so prvič v Jugoslaviji začeli s tovarniško proizvodnjo medicinskih instrumentov in orodja. Dne 1. januarja je svečano začela z delom prva od treh velikih dvoran tovarne medicinskih instrumentov in orodja »Sutjeska« v Beogradu. Do tega dne je bila »Sutjeska« samo majhna delavnica. V novo zgrajeno stavbo so se preselili oddelki za izdelovanje aparatov in orodja, ki so takoj pričeli z delom za leto 1948. Stavbe za ostale oddelke se še gradijo. Proizvodni načrt medicinskih instrumentov za leto 1948 je povečan za 500 odstotkov. Med 60 vrst predmetov, ki jih tovarna izdeluje, bodo samo v tem letu izdelali preko 100.000 raznih kirurških instrumentov.

V Drvaru je otvorjen rudnik lignita. Ne daleč od Drvara je otvorjen rudnik lignita, ki so ga za časa stare Jugoslavije zelo malo izkoriščali. Lansko leto so pristopili k izčrpavanju vode iz jam. Do sedaj so iz jam izčrpali že vso vodo in sedaj urejajo rudnik, da bi bil že v začetku leta 1948 usposobljen za delo in izkoriščanje. Predvideno je, da bodo v začetku dobivali iz rudnika okoli 30 ton lignita na dan. Doslej je prebivalstvo teh krajev uporabljalo za kurivo samo les.

KAKO JE NASTALA NOVA JUGOSLAVIJA

PETA OFENZIVA

Sreda, 2. junij.

Barni dol. — V prvi zori smo prišli do Barnega dola. Stari je z Džidom in Markom odšel v smeri Mratinje, mi pa smo dobili povelje, naj ostanemo tukaj do naslednjega povelja. Na robu gozda so luknje od letalskih bomb. Zadnje dni so Nemci razbijali ves ta prostor, spuščali so se v dolino Pive in poskušali uničiti viseči most pri Mratinjah. Med to ofenzivo so Nemci hoteli uničiti tudi našo komoro in nam ubiti konje, da jih ne bi mogli uporabljati za prenos topov, municije in za prenos naših ranjencev. V pionirski četi Vrhovnega štaba so ubili 20 konj. Izvidniška letala so se spuščala čisto nizko in s strojnico ubijala konje. Ves dan smo zmrzovali na dežju, nič nismo jedli od snoči, pred mrakom pa so prišla zopet nemška letala. Leteli so zelo nizko nad samim gozdom in kosili naravnost iz mitraljeza. Zvečer smo obiskali Starega in Džido. Ta dva sta v neki pečini našla 500 kilogramov žita, medu in nekoliko tovorov mesa. Toda Stari je dejal, da tega ne smemo vzeti, marveč moramo vrniti kmetom-domačinom, ki so si ta živež tukaj skrili pred Italijani in Nemci.

V mraku smo se spuščali k Mratinju, gazili smo po blatni, razriti poti in se skoraj vertikalno spuščali v ta studenec — Mratinje. Poleg nas se je spuščala komora neke dalmatinske brigade. Konji so na nekaterih ovinkih zdrseli s tovorom vred po nekaj metrov navzdol, dokler se niso ustavili ob kakšnem deblu. Komorniki so se spuščali po globeli, raztovarjali konje, snemali z njih stvar za stvarjo in nato vlekli še konja samega. Pod nami je bučala Piva, okoli nje pa je žarelo nešteto ognjev.

Prekoračili smo ozek mostič, ki smo ga sami napravili že lansko leto s pomočjo svinčenih vrvi. Milentij, Judita in jaz se hranimo pri tretji četi. Prišli smo h kotlu, rekli so nam, da smo zamudili. Razpeli smo si šotor in si ogledovali italijanske ujetnike, ki jedo z nami v isti četi. Ti so prišli pravočasno in sedaj sedijo zraven ognja ter trgajo z zobmi meso. Tako postopamo z ujetniki samo mi partizani.

Ker nismo večerjali, smo še hoteli vsaj ogreti pri ognju, ki so ga zakurili Italijani. Bil je to velik ogenj, kakršnega znajo zakuriti samo Italijani. Oni ne zlagajo vej po širini, temveč jih zložijo v visok kup in tako se ogenj hitro razgori. Toda Italijani so nas izrinili in to dokaj nemilostno. Sami so naložili ogenj, pravijo. Mi se smejemo. Zakurili smo svoj ogenj, razpeli šotore in hitro zaspali poleg bistre Pive. Okoli polnoči nas je prebudil Švabič in dejal, da naša ofenziva v smeri proti Miloševiču dobro napreduje.

Četrtek, 3. junija.

Zvečer se je položaj na našem levem krilu nad Mratinjem zopet poslabšal. Nemci so se borili zelo uporno. Imeli so po tri, štiri linije. Ko smo jih razbili pri Budnju, so takoj pripeljali sveže enote in iz iste strani zopet navalili. Ena četa zaščitnega bataljona Vrhovnega štaba je nujno morala na položaj.

Stanje na tem sektorju je bilo takšno:

Po zmagi pri Budnju in obkolitvi Nemcev pri Vrbnici smo nameravali preko Vrbnice in smo gonili sovražnika h Goranskemu in Pivskemu samostanu. To nalogo sta dobila dva bataljona Četrte brigade, dva bataljona Desete; Sedma krajiška pa bi naj z enim bataljonom Četrte brigade obkolila Nemce pri Vrbnici. En bataljon Hercegovcev bi moral preko Panosa prodreti nad Goranskim in priti sovražniku za hrbet. Ostanek Desete brigade je ščitil smer Izgori—Čemerno pri Smrekovcu in Katinem Kuku. Naši bataljoni so že krenili, da bi izvršili to nalogo, ko je prišlo poročilo, da so Nemci dobili okrepitev od Travne in Čemerna. Njihovi sprednji deli so prodrli pri Stabnu tako, da Hercegovski bataljon ni mogel preko Panosa. Prišlo je povelje, naj se enote, ki so imele nalogo priti preko Vrbnice, takoj umaknejo. Deseta Hercegovska naj ostane na položaju Tamna—Smrekovac, Četrta brigada pa na levi obali Vrbnice.

Naše enote so silno izčrpane. Neki ranjeni Hercegovec je prišel s položaja in je pripovedoval, kako potekajo borbe na tem sektorju. Četrti in Peti bataljon Hercegovske brigade sta dobila nalogo, da zapreta Nemcem pot za nadaljnje prodiranje in sta se vzpenjala štiri ure po nekem pobočju, ki je dolgo vsega skupaj le dva kilometra. Posebno Hercegovci so se uporno borili z Nemci na Krvavem brdu. Tu je padlo preko 40 naših tovarišev. Na Katinom Kuku nad dolino Vrbnice je padel namestnik Vlade Šeerta Vlado Tomanovič. Nemci so divje napadali, Vlado Tomanovič je ukazal protijuriš, dvignil bataljone v napad, toda Nemci so ostali na svojih položajih. Bataljoni so bili izčrpani, lačni. Že 40 dni, pravi ta Hercegovec, jedo samo meso in vodo. Od aprila meseca je Deseta hercegovska brigada imela že preko 400 ljudi onesposobljenih za borbo. Vlado Tomanovič je že drugič premaknil bataljone, krenil prvi na čelu s samokresom v roki. Poleg njega je padla mina iz minometa in ga hudo ranila v kolku.

»Ali si težko ranjen?« so ga vprašali tovariši.

»Sem, smrtno! Samo naši bataljoni se v neredu umikajo!«

Vlada so na hitro operirali. Olga je izvršila operacijo, toda vse je bilo prepozno. Zastrupitev s plinom se je bila razvila. Vladota sem poznal z univerze v Beogradu. Do vojne je bil sodnik v Senti. Madžari so ga 10. aprila 1941. leta ujeli in ga hoteli skupaj z vsemi Srbi, ki so jih v mestu ujeli, ustreliti. Vladi je uspelo, da je pobegnil s strelišča ter je prišel v Srbijo. V osvobojenem Čačku smo se našli. Ko so se naše enote povlekle iz Čačka in Užic, je Vlado prišel v Hercegovino, kjer se je hitro izkazal. Postal je komandant bataljona, popolnoma je potolkel 53. italijanski polk pri Bileču, nato pa je postal komandant Južnohercegovskega odreda. Pustil je tovarišico v Čačku.

(Dalje)

Vladimir Iljič Uljanov — Lenin

»Dne 21. januarja je dokončal svojo življenjsko pot tovariš Lenin,« je obvestil Centralni komite Komunistične partije boljševikov partijo in delovno ljudstvo vsega sveta. Dne 21. januarja 1924.

leta ob 6 zvečer je umrl Vladimir Iljič Uljanov — L e n i n, utemeljitelj boljševizma in prve socialistične države na svetu. Ob obletnici njegove smrti se moramo spominjati enega izmed najgenialnejših mislecev, politikov in voditeljev proletariata.

Vladimir Iljič Uljanov — Lenin se je rodil v mestu Simbirsku na Volgi. Njegov oče Ilja Nikolajevič se je posvetil delu za izobrazbo ljudskih množic. Prizadeval si je, da bi te lastnosti vzgojil v svojih otrokih. Leninova mati Marija Aleksandrovna Blank je bila izredno izobražena in kulturna žena. Stremela je za tem, da bi vzgojila svoje otroke v poštene, izobražene, idejne ljudi.

Vladimir Iljič se je vpisal na pravno fakulteto kazanske univerze. Tu pa je bil izključen zaradi revolucionarnega dela. Odpotoval je v Petrograd. Tu se je udeleževal političnih debat. Leta 1894. je napisal svojo znamenito knjigo »Kdo so prijatelji ljudstva in kako se borijo proti socialnim demokratom«. V tej knjigi je obsodil protirevolucionarno delo narodnikov in istočasno dal manifest porajajoče se revolucionarne marksistične partije v Rusiji. Tu so osnutki njegovega teoretičnega nauka o diktaturi proletariata, o leninizmu, ki ga je tudi sam ustvaril in uresničil v Rusiji.

Carska policija je videla v njem velikega nasprotnika režimu. Znova je moral v ječo, v pregnanstvo in izgnanstvo. V tem času pa je Lenin neizmerno delal in pisal. Ni pa kazal poti le delavskemu razredu, ampak tudi malim in srednjim kmetom, ki so vedno bolj podlegali gospodarskemu nasilju velikih kmetov (kulakov) in veleposestnikov.

16. julija 1900. leta je odpotoval v inozemstvo. Mudil se je skoraj v vseh evropskih deželah. Od tukaj je vodil proletariat v revoluciji 1905. leta in v februarski revoluciji. V mesecu aprilu leta 1917 se je Lenin vrnil v Rusijo. V Petrogradu je Lenin sprevrgel buržoaznodemokratično februarsko revolucijo v proletarsko-oktobrsko revolucijo. Propadla je buržoazna vlada Kerenskega in zmagala je diktatura proletariata.

Mlada država pa se je morala boriti z domačimi sovražniki in intervencijsko vojsko vseh takratnih močnih kapitalističnih držav. Vendar je pod Leninovim vodstvom zmagala prva socialistična država na svetu.

Lenin je modro vodil Sovjetsko zvezo v prvih povojnih letih obnove. Mnogo svojih sil je vložil v načrtno gospodarstvo, v krepljenje težke industrije in je s svojim delom omogočil uspešno izvedbo petletk. Njegova zasluga je, da je Sovjetska zveza zgradila veličastno težko industrijo in da je kolektivizirala kmečko gospodarstvo na vasi.

Delovne množice vsega sveta se ob obletnici Leninove smrti spominjajo moža, ki se je brez pridržka žrtvoval za osvoboditev delavcev in kmetov izpod kapitalističnega jarma, izpod oblasti kapitalistov in zemljiških gospodov, in za zgraditev socializma.

HENRI BARBUSSE:

Srečanje Lenina in Stalina

»Prvič sem se spoznal z Leninom leta 1903. Sicer to poznanstvo ni bilo osebno; nisva se videla, spoznala sva se po dopisovanju, toda name je napravilo neizbrisen vtis, ki me ni zapustil ves čas mojega dela v stranki. Tedaj sem bil v Sibiriji v izgnanstvu. Ob koncu devetdesetih let prejšnjega stoletja sem se seznanil z revolucionarnim delom Lenina in zlasti po letu 1901, po izidu »Iskre«, kar me je prepričalo, da imamo v Leninu izrednega človeka. Tedaj ni bil v mojih očeh navaden voditelj stranke; bil je njen dejanski ustvarjalec, ker je le on razumel notranjo vsebino in neobhodne potrebe naše stranke. Ko sem ga primerjal z drugimi voditelji naše stranke, se mi je zdelo, da njegovi sodelavci Plehanov, Martov, Axelrod in drugi stojijo pod njim za celo glavo in da Lenin v primeru z njimi ni navaden voditelj, temveč voditelj višjega tipa, orel, ki ne pozna strahu v borbi in ki vodi stranko pogumno naprej po neraziskanih poteh ruskega revolucionarnega gibanja. Ta vtis se je globoko vtisnil v mojo dušo, da sem čutil potrebo pisati o njem nekemu bližnjemu prijatelju, ki je bil tedaj v emigraciji, da ga zaprosim za odgovor. Ko je minilo nekaj časa, ko sem bil že izgnan v Sibirijo, to je bilo ob koncu leta 1903 — sem prejel od prijatelja navdušen odgovor, preprosto, toda po vsebini globoko Leninovo pismo; pozneje se je izkazalo, da je moj prijatelj seznanil Lenina z mojim pismom. Leninovo pismo ni bilo dolgo, toda vsebovalo je pogumno iskreno kritiko praktičnega dela naše stranke in izredno jasen in izčrpen načrt dela stranke v najbližjem razdobju.«

Po običaju starega ilegalca je Stalin menil, da je njegova dolžnost sežgati Leninovo pismo, česar si pozneje nikakor ni mogel odpustiti. Toda to kratko pisemce je popolnoma jasno prikazalo štiriindvajsetletnega borca, njegove revolucionarne dolžnosti, kakor tudi človeka, ki se je osebno z največjo jasnostjo, avtoriteto sijajno izrazil o teh dolžnostih. Po lastnih bsedah je tedaj spoznal Lenina dejansko in povsem. Čujmo, kaj pravi:

»Prvič sem se srečal z Leninom decembra 1905 na konferenci boljševikov v Tamerforsu na Finskem. Pričakoval sem, da bom videl orla naše stranke kot velikega človeka, velikega ne le politično, temveč če dovolite, tudi telesno, ker sem si v svoji domišljiji zamišljal Lenina kot Herkula, razvitega in reprezentativnega. Toda kolikšno je bilo moje razočaranje, ko sem zagledal najnavadnejšega človeka, niti ne srednje rasti, ki se ni prav z ničimer, dobesedno z ničimer razlikoval od navadnih smrtnikov.

Razumljivo je, da mora »veliki človek« navadno prihajati z zamudo na sestanke, da bi ga drugi udeleženci pričakovali s pridržanim dihom. Preden se pokaže veliki človek, udeleženci sestanka navadno opominjajo drug drugega: »Psst! Tiše, glejte ga, prihaja!« Ta obred se mi ni zdel nepotreben, ker zbudi spoštovanje. In kakšno je bilo moje razočaranje, ko sem izvedel, da je Lenin prišel na sestanek prej kakor drugi odposlanci in se zavlekel nekam v kot, kjer se je pogovarjal, povsem preprosto pogovarjal z najnavadnejšimi odposlanci konference! Nočem tajiti, da se mi je tedaj zazdelo, kakor da je to kršenje določenih potrebnih pravil.

Šele pozneje sem razumel, da je ta preprostost in skromnosti le Leninova želja, da ostane neopažen ali vsaj v vsakem primeru ne preveč očiten, ter da z ničemer ne opozarja na svoj visoki položaj, najpomembnejša značilnost Lenina, kot novega voditelja novih množic; preprostih in navadnih množic najnižjih plasti človeštva.«

Tako je na daljnem severu velikanske Rusije, različne od Gruzije, mladi, revolucionar, čigar področje dela se je razširilo daleč izven meja Kavkaza, našel prvi stik s tem človekom, ki ga je ena njegovih učenk označila z edinim stavkom: »Bil je preprost, vsem pristopen — bil je tako velik!«

Vse to se je dogajalo pred izbruhom ruske revolucije leta 1905. Ruski poraz v rusko-japonski vojni je pospešil revolucijo. Ta revolucija se je končala neuspešno ter je bila zatrta, vendar ni bila nekoristna: to je bil uvod. Sledile so strahovite represalije. To je bila velika lekcija za prihodnost.

Lenin nikakor ni bil govornik v navadnem pomenu besede, ni »držal govora«; navadno se je pogovarjal s svojim poslušalstvom z izjemo nekaterih posebnih trenutkov (na primer v oktobrskih dneh), trenutkov, ko je bilo treba izzvati neposredno eksplozijo množic, ko je bilo treba za vsako ceno pokazati silno moč za obvladanje množic. Tedaj je Lenin govoril skoraj brez gibov. Na kongresu je bila opazna njegova zdržljivost, celo »suhoparnost«. Prizadeval si je, da prepriča svoje poslušalce, da presadi v njihovo zavest svoje misli, ne s pomočjo oblike, temveč s samo njihovo vsebino, ne z gibi in z igro besed, temveč z jasnostjo ter pomembnostjo njihove vsebine. Zato se more reči, da govorniške poze, v kakršnih ga navadno prikazujejo, ne strezajo povsem resnici. V življenju Lenin ni nikdar delal gibov, kakor je prikazano v bronu ali marmorju.

Leninov preprosti, jasni in izčrpni način govora je Stalin prevzel instinktivno. In tega načina se je vedno držal.

Ob 70-letnici

OTONA ŽUPANČIČA

Ob koncu 19. stoletja so Ivan Cankar, Oton Župančič, Dragotin Kette in Josip Murn — Aleksandrov izvršili pravi prevrat v slovenskem leposlovju. V poeziji so prebili okorelo obliko svojih prednikov, pred zunanjo obliko so postavili načelnost, iskanje resnice in pravice. Nastopila je doba tako imenovane moderne.

Velikan med temi velikani, ki so se rodili v revnih kmečkih hišah in ki so v dijaških letih stradali v vlažnih prostorih ljubljanske Cukrarne, je bil Oton Župančič. Oton Župančič je danes edini živ izmed te četvorice, ki se je s svojim delom postavila v službo majhnega slovenskega naroda, in praznuje svojo sedemdesetletnico.

Župančič se je rodil 23. januarja 1878 na Vinici v Beli Krajini. Gimnazijo je obiskoval v Novem mestu in v Ljubljani, nato je nekaj časa študiral zgodovino na Dunaju. Po Aškerčevi smrti je postal njegov naslednik kot mestni arhivar v Ljubljani. Leta 1914 je urejeval leposlovno revijo »Slovan«, kamor je med drugimi dopisoval tudi Ivan Cankar. Leta 1917 pa je bil urednik »Ljubljanskega Zvona«, osrednje slovenske leposlovne revije. Do upokojitve je bil upravnik Slovenskega nar. gledališča v Ljubljani. Sedaj je izvoljen za ljudskega poslanca v prvi slovenski parlament.

Prvi dve pesniški zbirki »Čaša opojnosti« in »Čez plan« kažeta Otona Župančiča kot genialnega začetnika, ki že jasno kaže svojo pot, katera ga vodi iz otožnosti v vedrino in revolucionarnost.

Nato pa je izpel slovenski pesnik Oton Župančič eno izmed najlepših in najmogočnejših pesnitev v slovenskem jeziku in v svetovnem leposlovju sploh »Dumo«. »Duma« je žalostna epopeja našega maloštevilnega naroda, ki mora zapuščati svoje rodne kraje in odhajati v tujino — mačeho s trebuhom za kruhom. V pesmi »Zemljevid« pa se tik pred svetovno vojno zaskrbljen vprašuje:

O, kaj bo z vami, vi mejniki štirje,
Celovec, Maribor, Gorica, Trst?

In isti videc je zapisal mogočne verze, ki izpričujejo, da se kljub maloštevilnosti ne smemo bati bodočnosti, kajti »ko vstane, plane kladivar, kladivar silni iz nas!« bodo stare krivice popravljene.

V stari Jugoslaviji je v pesniku le za čas revolucionarnost popustila. Med tem časom je Župančič neizmerno mnogo delal. Župančič ni obogatil slovenskega leposlovja samo s svojimi pesmimi, njegova drama »Veronika Deseniška«, njegovi govori, članki in na desetine prevodov svetovnih leposlovnih del so neizmerno obogatili slovenski jezik. Vsekakor ni po Prešernu in Cankarju večjega mojstra slovenske besede od njega. V dneh zatiranja jugoslovanskih narodov, v času Karadjordjevičeve diktature in reakcionarnega nasilja je pesnik iskal »velike tišine« in »velike samote« in je hotel znova priklicati pesem, ki jo je v »slovenstva trdi tlaki izgubil«.

Nemška in italijanska okupacija sta v Župančiču znova prebudili velikega revolucionarja. Takrat sta ga hotela Rupnik in Rožman prisiliti, da bi podpisal protikomunistični pamflet. On se ni dal omadeževati, pač pa je svoje pesmi pošiljal v hribe k partizanom, kjer se je med najboljšimi slovenskimi sinovi boril tudi njegov sin. Župančičeve pesmi so bodrile slovenske partizane k borbi. Izhajale so v ciklostiranih lističih z označbo Dr. Pesnik. V njih je Župančič podal svojo izjavo v najtežjih dneh naše zgodovine, ko se je že pričela izpolnjevati doba, ki jo je napovedal z verzi »ko vstane, plane kladivar, kladivar silni iz nas!«

Dokler pravica je ob tla teptana,
resnica brez sramu zasramovana,
dokler laž, verolomstvo je v časteh,
dokler svobodo ljubiti je greh;
dokler viscki netijo razdor,
svetniki pridigajo bratomor,
ljubezen kot desetnica brez doma
od vrat do vrat za črno skorjo roma;
dokler nasilstvo in izdajstvo vlada,
ponos, moštvo kot piškav sad odpada,
dotlej v temnico smradno sem zaprt
in od življenja mi ni hujša smrt.

Osvoboditev je Oton Župančič doživel v Ljubljani, kjer je na tribuni med voditelji slovenske borbe spregovoril osvobojenemu slovenskemu narodu. Po osvoboditvi je izdal novo pesniško zbirko »Zimzelen pod snegom«. Oglaša se tudi danes v slovenskih revijah, čeprav mu slabo zdravje več ne dopušča napornega dela.

Ob sedemdesetletnici je z Otonom Župančičem ves slovenski narod. Z njim smo tudi mi, koroški Slovenci tostran

Karavank, ki čakamo priključitve k materni zemlji, za katero se bori tudi Oton Župančič.

Kdaj res ta dolga borba bo končana?
Naj se mi nikdar ne zaceli rana,
naj peče me, naj spati mi ne da —
ne izpustim iz srca Korotana.

ALI SE umetna gnojila IZPLAČAJO?

I. SOCIALNI RAZLOGI VPRAŠANJA

Na kmetijskem tečaju v Šent Janžu v Rožu je bila izražena splošna želja, da bi govoril o umetnih gnojilih. Težnja za povečanjem proizvodnje je v današnjem času splošnega pomanjkanje hrane in krmil razumljiva. Da, umetna gnojila so res v stanu, da izredno povečajo množino in kakovost pridelkov. Toda samo pogojno. Potrebno je uporabiti prava gnojila, pravilno in o pravem času k pravim rastlinam. V ta namen pa je treba mnogo, mnogo znanja... Sicer je škoda večja kakor korist.

V tem smislu sem govoril in se trudil v tečaju že nad dve uri in, ko se mi je zazdelo, da sem v glavnih obrisih vsaj nakazal vse, kar je tozadevno potrebnega, vpade nepričakovano vmes starejši gospodar: »Kako se vendar umetna gnojila izplačajo? Draga so.«

In s tem vprašanjem je gospodar zadel osnovni problem vsega našega prizadevanja. Kako se kakšno delo, investicija izplača? Nekdo stavi to vprašanje pogosteje, drugi bolj poredko. Toda kmetovalec je primoran stavljati to vprašanje pogosteje kakor drugi stanovi. Prvič zaradi tega, ker kmet nima stalnih mesečnih prejemkov in drugič, ker se na kmeta zaradi vse prevelike razcepljenosti, neorganiziranosti in nepovezanosti le prepogosto zvalijo posredna in neposredna bremena javnih dajatev. Bremena rastejo, kmet pa molči in vleče naprej. Zato pa mora iskati primernih, žal, le bolj ali manj slučajnostnih in priložnostnih dohodkov, da vzdrži nad vodo, da gospodarsko ne utone. Ravno zato, ker kmet ne ve, kdaj in kako bo imel spet kak dohodek, da bo prehranil in oblekel sebe in svojo družino in da bo zmogel ustreči javnim dajatvam, zmogel ohraniti in po možnosti tudi izboljšati svoje posestvo, poslopja in orodje, je primoran vprašati pogosteje kot drugi stanovi: Ali se izplača? In zaradi tega nepoučeni prepogosto kmetovalcu po krivici očitajo, da je materialist, da ima premalo razumevanja za razne kulturne prireditve, ampak da misli samo na povečanje in izboljšanje pridelovanja. Verjemite mi, da bi tudi kmet imel razumevanje za večje in lepše duhovne in kulturne potrebe, za boljše življenje, če bi mu današnji kapitalistični družabni red in trdo življenje ne narekovalo ter z vso neizprosnostjo ne stavilo na vsak korak prekletega vprašanja: Ali se izplača?

II. DONOSNOST UPORABE UMETNIH GNOJIL

Bilo je med 1925. in 1934. letom. Gospodarska kriza po prvi svetovni vojni je pritiskala vedno huje, kmetijske pridelke skoraj ni bilo mogoče spraviti v denar, cene industrijskim izdelkom ter tudi umetnim gnojilom pa so ostala na isti višini. Tedaj smo rekli:

Glejmo, da pridelamo in uporabimo čim več dobrega domačega gnoja in dokupimo le v mejah naše gospodarske zmogljivosti za izpopolnitev nekaj fosfatnih umetnih gnojil, kajti fosforjeve kisline primanjkuje hlevskemu gnoju in fosforjeve kisline zemlji najbolj manjka.

To načelo, ki je veljalo v tedanji kritični dobi, bi naj bilo v gotovem pogledu veljavno, posebno za gospodarsko šibkejše kmetovalce, še danes. Hlevski gnoj je steber kmetije. Žena podpira tri ogle pri hiši, gnoj pa štiri in pol. Čim smo ukrenili vse za pridelovanje čim večje množine hlevskega gnoja, mislimo šele na dokup umetnih gnojil! Vsak dan sproti stlačen, primerno vlažan, masten in bujen (ne mogoče v mlaki gnojnice in vode izpran in zadušen) gnoj, katerega smo takoj, še istega dne, ko smo ga izvozili, plitko zaorali, še enkrat toliko zaleže kakor gnoj, s katerim malomarno ravnamo.

Kdaj pa se potem izplača dokupiti še umetna gnojila? Naj navedem nekaj najizrazitejših in najbolj jasnih primerov:

Izplača se zgodaj spomladi gnojiti ozimino, posebno pšenico, ki je tako slabo prezimila, da bi jo morali mogoče podorati s 100 kg amon. solitra na 1 ha površine. Ako se nam ni bati poleganja ali rje, damo lahko tudi do 200 kg solitra.

Izplača se vsekakor plitko podorati za ajdo 250 do 300 kg superfosfata na 1 ha. Z znatno obilnejšim pridelkom na zrnju ter s pospešitvijo zorenja in z zmanjšanjem nevarnosti slane bo ajda obilno poplačala umetno gnojenje.

Izplača se gnojiti (zaorati) žitu, kateremu ne gnojimo s hlevskim gnojem in katero sledi mogoče dobro zagnojeni okopavini ali detelji, okrog 300 kg superfosfata in na lažji zemlji v vlažnejših legah še 100 do 150 kg kalijeve soli.

Izplača se dati poznemu krompirju poleg 300 met. stotov hlevskega gnoja na 1 ha 200 do 250 kg kalijeve soli in morebiti še 150 do 200 kgsuperfosfata.

Izplača se obilno gnojenje dražjega zgodnjega krompirja s 300 met. stoti hlevskega gnoja, 300 kg kalijeve soli, 300 kg superfosfata in po potrebi še z 200 kg kakega dušičnega umetnega gnojila.

Izplača se gnojiti peso (roni) razen s 400 met. stoti hlevskega gnoja še s 300 kg kalijeve soli, 300 kg superfosfata in 250 kg amon. solitra na 1 ha.

Izplača se dati na boljši, v zadnjih letih s kompostom, gnojnico ali s hlevskim gnojem v boljše stanje doveden travnik vsako drugo leto 800 kg Tomaževe žlindre ali 500 kg razklejene kostne moke.

(Ako Tomaževe žlindre ni, dajmo vsako leto po 300 do 400 kg superfosfata.) V vlažnejših legah na lahki zemlji damo vsako drugo leto na 1 ha še po 300 kg kalijeve soli.

Predpogoj za donosnost navedene uporabe umetnih gnojil so seveda cene kmetijskih pridelkov, ki morajo v času prodaje odgovarjati.

Sedaj pa še nekaj splošnih smernic k vprašanju, kako se umetna gnojila izplačajo.

Dušična umetna gnojila se v splošnem izplačajo le tedaj če se ob njih uporabi pridelki znatno povečajo dočim je poraba fosfatnih in kalijevih umetnih gnojil v normalnih časih gospodarsko upravičena čim se z njimi pokaže vsaj delno povečanje pridelkov.

Dušična in kalijeva umetna gnojila delujejo le 1 leto dočim se fosfatna umetna gnojila čeprav jih mogoče rastline niso izrabile v enem letu ne izgubijo in ne izperejo v spodnje plasti. Ker je tudi v zemlji in v hlevskem gnoju pomanjkanje fosforjeve kisline najznatnejše, se gnojenje s fosfatnimi gnojili onemu, kateremu ne manjka denarnih sredstev, vedno izplača. Gnojenje s fosfati je pravo vlaganje kapitala! Spričo silne izčrpanosti naše zemlje na fosforju bi morali mnogo njiv in travnikov založiti dve leti zaporedoma s 600 do 700 kg žlindre ali 400—500 kg razklejene kostne moke in bi s tem šele ustvarili pogoje za nadaljnje učinkovanje umetnih gnojil. Po tej založitvi s fosforjem bi šele prav delovalo vsakoletno redno gnojenje z 200 do 300 kg superfosfata.

Naša izčrpana slovenska koroška zemlja je marsikje podobna močno shujšani suhi kravi — molznici. Šele potem, ko bomo to kravo z dobrim krmljenjem spravili nekoliko k mesu, bo začela ob rednem pokladanju dobre tečne krme dajati tudi obilneje mleka.

Kočuški

Zboljšajmo in uredimo pašnike

Dobri pašniki so predpogoj za dobro in zdravo živino. Mlada žival potrebuje prostosti, zraka in sonca, najbolj pa izdatne in močne paše. Z dobrimi pašniki prihranimo veliko dragocene krme za zimske mesece, obenem pa olajšamo delo v poletnih mesecih, ko nam na polju, pri senožeti in spravljanju pridelkov primanjkuje vsepovsod delovnih moči.

Pašnikov se v oskrbi le redko kdaj spominjamo. Imamo jih vedno manj, ker nam zaraščajo z grmovjem, osatom in ščavjem in se spreminjajo po malem v gozdove. Hudourje, kamenje in suša pa nam uničijo veliko gorskih in planinskih pašnikov.

Največji sovražnik gorskih in planinskih pašnikov je veleposestniška gospoda, ki si lasti obširne pašniške planjave za svojo divjačino in lov. Koliko živine bi se lahko paslo na pašnikih, ki so last Thurna, Maresch-Wittgensteina, Wefhoferja, Rosenberga in Lichtensteina? Kmet bi lahko redil še enkrat toliko živine in delavcu ne bi primanjkovalo mesa in mleka, če bi bili ti pašniki v rokah kmetov, soseščin in pašniških zadrug. Tako pa raste po njih grmovje, rušje, plevel in osat ter jih zasipajo plazovi s kamenjem.

Zato je potrebno dvoje:

1. Očistimo naše sedanje pašnike kamenja, grmičevja, plevela in ščavja; preorjimo, pognojimo in zasejmo jih s travami. Uredimo gorske potoke, da ne bodo odnašali zemlje; namakajmo suhe pašnike in osušujmo močvirnate!

Država je razpisala za vsa ta dela na pašnikih subvencije, katerih se moramo v bodoče posluževati tudi mi, ker imamo do njih isto pravico. Prijave za zboljšanje gorskih planinskih pašnikov je treba vložiti najpozneje do 31. januarja 1948. Pojasnila in nasvete daje vsak četrtek in vsako soboto tajništvo Kmečke zveze za Slovensko Koroško.

2. Iztrgati se morajo veleposestniški gospodi iz rok in priti v upravo soseščin, kmečkih vasi in pašniških zadrug vsi gorski in planinski pašniki. Prvo vprašanje je danes prehrana ljudstva. Pravilna razdelitev lastninskih pravic na pašnikih bo največ prispevala k izboljšanju prehrane ljudstva z mesom, mlekom in mlečnimi izdelki.

Dokler bodo gospodovali po pašnikih veleposestniki in njihovi gozdarski hlapci po svoji mili volji in streljali tam srnjake in zajce, tako dolgo je brez vsakega haska, če oblast pošilja policijo v naše hleve in odžene iz njih zadnja teleta. Zato še enkrat: Vse pašnike v roke kmetov in tukaj naj oblast pokaže, če je z ljudstvom in če zastopa pravico.

PRISPEVAJTE ZA TISKOVNI SKLAD OF

KAPLAN MARTIN ČEDERMAC

22

FRANCE BEVK

Stanoval je pri Špehonjevi sestri, ki je imela prodajalnico. Leva roka mu je bila trda, dobival je invalidnino; za tisti denar se je nosil nekam pregosposko. To je Čedermacu šele zdaj prišlo na misel. Le redko je zgrabil za kako delo, pogosto je posedal v kaki krčmi v dolini, četudi se ni pijanil... Gospod Martin bi mu bil za vse na svetu rad povedal nekaj besed, a ga ni maral iskati. Pa se je primerilo, da je nekega dne na večernem sprehodu naletel nanj na samotnem kraju.

Pred mrakom je bil krenil po stezi, ki je vodila preko rebri nad vasjo. Robovi oblakov, ki so bili podobni fantastičnim otokom, so bili obžarjeni; na bregovih so ležale lise sonca, ki so se venomer spreminjale. Zrak je bil miren, a jesensko svež; Čedermac ga je željno vdihaval.

Noge so mu šume gazile po suhem listju, ki se je bilo že osulo z grmovja na stezo. Vas pod njim je ležala kakor na dlani. Svetle in temne strehe, ki so jih obkrožale krošnje dreves. Na uho so mu prihajali zamolkli glasovi; oglasila se je pesem, ki se je nenadoma utrgala in obvisela v zraku... Zatapljal se je v misli, duh mu je splaval daleč v preteklost, tiho se je smehljal predse. Kadarkoli se mu je posrečilo ubežati sedanjosti, se je počutil srečnega.

Dospel je do hrasta, ob katerem je steza v ostrem loku zavila navzgor po strmini, med grmovjem, in se izgubljala v kostanjih. Postal je za trenutek, se hotel vrniti, ko je nenadoma zaslišal korake. Nekdo je prihajal po griču. Izmotal se je bil iz gozdiča, hitel je med grmovjem in nosil sklonjeno glavo. Preden je opazil kaplana in dvignil glavo, je že stal tik pred njim; skoraj bi bil zadel vanj... Pozdravila sta se.

Bil je Žef Klinjon. Levica mu je bila stisnjena k telesu, negibna je tičala v žepu jopiča; v desnici pa je nosil tenko bambusovo paličico, ki jo je vihtel po zraku. Oblečen je bil čedno, skoraj gosposko; obraz mu je bil gladek, na videz prikupen, da ni izdajal njegovih let. Kazili so ga nekoliko le redki lasje na l čelom in levo oko, ki je za spoznanje škililo.

Srečanje ga je zelo presenetilo. Nasmehnil se je v zadregi. Bilo bi težko označiti, kaj mu je izražal obraz. Lahkoživost in izzivalno drznost, na dnu sta ležali zagrenjenost in tiha nejevolja... Rad bi bil stopil dalje, a mu je Čedermac zastavljal pot. Obstal je na mestu in se zazibal na eni nogi.

»Tu te najdem? Ali si kostanj nabiral?«

Kaplan ga je ostro, izzivajoče prebadal z očmi, kakor da mu hoče prodreti še v najskrivnejšo misel. To je fanta za trenutek zmedlo.

»Ne, ne, kostanja ne nabiram,« se je naglo zbral in se poizkusil zasmejati. Ozrl se je po pobočju, kakor da ne more gledati gospoda naravnost v obraz. »Sprehodil sem se nekoliko,« je dodal.

»Po strmini?« Čedermac se je posmehnil. »Tod je le za koze in pastirje. V Lipe je lepše in krajše po klancu in po cesti, kakor po stezi za gričem,« ga je ostro meril v zenice.

Besede so imele porazen učinek. Klinjon je zastrmel v kaplana. Obšla ga je bojazen. Poznal je vaščane; ni mu bilo ljubo, da izvedo za njegove poti. Pa se je naglo zbral in se porogljivo nasmehnil. Zavedel se je svoje moči.

»Kdo pravi, da hodim v Lipe?« so se mu zlovešče zasvetile oči. »Koliko časa me že ni bilo tam!«

»Ti že veš,« je rekel Čedermac počasi; vedno huje ga je premagovala jeza, ni umaknil srepega pogleda. »Baš prav, da te najdem. Kaj si delal zadnjič v kaplaniji? Saj veš, takrat, ko sva se srečala pri cerkvi. Katina ni vedela nič pametnega povedati...«

Prej je Žef le slutil, kaj tiči za kaplanovim žgočim pogledom, zdaj mu je bilo jasno. Katina ga je bila oni dan srečala na vasi, a mu nič ni povedala, le oči so ji govorile. Bil je vendar presenečen, za hip mu je vzelo besedo.

»Saj res,« je zategnil in s paličico udaril po veji, da je suho listje zletelo na tla. »Zdaj se spomnim. Prišel sem zaradi neke listine, da bi mi jo izstavili. Prositi sem hotel za neko službo. Pa sem si potem premislil...

»Prav,« mu je Čedermac rezko segel v besedo. »Takrat zaradi neke listine. Kaj pa druge krati?«

Žef Klinjon mu ni odgovoril. Od nejevolje se mu je spačil obraz; levo oko se mu je rahlo zaprlo in grozeče, sovražno zasijalo skozi veke.

»Torej ne veš?« Čedermac ni več zadrževal srda, glas mu je zrasel v višino, trdo je zgrabil za palico. »Jaz pa vem. Mislim, da se ne motim. Rečem ti, Klinjon, ne hodi več v mojo hišo, razen po uradnih opravkih. Ali si slišal? In še po uradnih opravkih le tedaj, kadar me ni doma. Ali si slišal?«

Stopil je s steze in mu dal prosto pot.

»Slišal,« je rekel Žef zamolklo. »Do-

SLOVENSKA LJUDSKA NOŠA

(Nadaljevanje)

Tudi na vzhodnem Štajerskem, v Halozah in ob Dravi, je še v prejšnjem stoletju vladala bela barva. Moški so nosili temne suknene hlače, dolge modre suknene plašče. Srajci pravijo tudi tu robača — imela je široke rokave —, hlačam pa brgiše. Poznali so kožuh in črevle (škornje).

V Prekmurju so moški nosili v začetku 19. stoletja poleti bel sukneni jopič, pozimi bel kožuh; hlače pa suknene. Robača je bila spuščena čez brguše. Oblekli so še jopo iz sukna, pozimi pa gaban ali kožuh. Široke bele hlače nosijo pogosto še danes.

Ženske so nosile rokavce, to je srajco do pasu, z rokavi nekoliko čez komolce; zgoraj so široki. Janka — krilo — je prišita na pojas (pas) in nagubana. Neizogiben je predpasnik — foertoj.

JUŽNA SLOVENIJA

Na jugozapadnem Dolenjskem so nosili pred kakimi sto leti moški kratke črne hlače; ženske so se oblačile v platneno obleko in v jopo — halo — čeznjo.

V slovenskem delu Istre so imele ženske dolgo srajco s širokimi rokavi, ob rokavu in spodnjem robu je črna vezena porta; nekatere (Škedenjke) pa od ramena do konca rokava všit tavelo. Pod tem imajo dolge rokavce. Namesto kril imajo spredaj odprt spodnji in zgornji čemižot, ponekod pa spodnji in zgornji plašč. Obute so v postoliče; pokrite pa so s pečo, ki jo nazivajo tudi zgornji fečov.

PEČA IN AVBA

V splošni predstavi o ljudski noši živita kot značilno žensko pokrivalo peča in avba. Obe imata številne oblike in precej pisano zgodovino.

Pečo so imele Slovenke že v času, ko so se naši predniki naselili v današnji domovini. Kakor oblika, tako je tudi njeno ime po Slovenskem različno: glavnik (okolica Trsta), aptah, adra, kadrca (Kranjsko, Štajersko), fečov, veleta (Primorje) itd.

Pred več sto leti je imela peča podolgovato obliko in so jo izdelovali iz domačega platna. V minulem stoletju je imela že kvadratno obliko. Pokrivale so se z njo v raznih pokrajinah različno. Polagale so jo prosto na glavo in jo trikotno preganile, tako da so konci padali na prsi, ali pa so jih prekrižale in zataknile za pas. Ta način je bil v navadi na Primorskem in osrednjem Štajerskem. — Na tilniku pa so zavezovali viseča ogla v Beli Krajini, v Slovenskih goricah in Prekmurju. Tretji način je bil, da so ogla zavezali med temenom in tilnikom, pri čemer je peča pokrivala brado in usta, tako so se nosile v bližini Pohorja. — Na temenu so jo zavezovali na vzhodu in na Dolenjskem, kjer so to imenovali »na petelinu«. Način »na petelinčka« je prišel v navado pred sto leti na Kranjskem. V okolici Trsta je bil prednji del peče naškrobljen, tako da je stal preko čela strehasto; njena konca sta bila zvita, tako da so en ogel zataknili za svitek, drugi pa je visel navzdol.

Avba je mnogo mlajše pokrivalo, ki se pojavlja v 18. stoletju. Bila je del meščanske noše, od koder je prišla na deželo. Oglavje je bilo v začetku majhno in je šele v začetku 19. stoletja dobilo višjo in trdno obliko. Dobivala je tudi vedno bolj razkošno obliko, zato so jo rabili kot slavnostno pokrivalo. Posebna vrsta je bila ženitovanjska avba z brokatnim formom z rdečimi pentljami ob robu in z venčkom iz umetnih cvetlic. Žalne avbe so imele form iz črne svile. Zimske avbe na Gorenjskem imajo vrh iz črnega žameta in obrobek iz kunje kožuhovine.

Poleg avbe so nosile tudi zavijačo, iz katere se je morda razvila avba.

LASJE

O noši las in brk pri moških imamo iz preteklosti in sedanjosti malo podatkov zbranih. Spada pa tudi to k ljudski noši, kajti »nositi se« ne pomeni samo »oblačiti se«, marveč tudi krasiti se, skrbeti za tak in drugačen videz svoje zunanjosti; vesti se, nastopati... Ne pozabimo, da se ljudski značaj izraža tudi v takih pojavih noše.

Več pa vemo iz virov o ženskih laseh in njih okrasu. Česale so se na prečko, potec (vzhodna Slovenija), razgreb (Bela Krajina), stozo (prav tam). Dekleta so si običajno spletala nekoč lase v kiti in so se tudi po tem ločile od poročenih, ki so si pritrjevale kite na glavo; tej obliki so pravili v Slovenskih goricah in Prekmurju kukma.

Dekleta so si krasila glavo s šapljem; to je bil visok obroč, ovit s črnim žametom s kovinskimi ploščami zadaj. Pozneje so si vezale lase s črnim žametnim trakom.

PRILOŽNOSTNA NOŠA

Tudi govorica razlikuje »vsednjo« — vsakdanjo in pražnjo, svetešnjo ali »zakmašno« obleko. Zato moramo tudi pri spoznavanju ljudske noše razlikovati ono od te. Zlasti pa se razlikuje od navadne obleke slavnostna obleka, kakršno nosi na primer nevesta ob poroki.

Tako je v srednjem veku goriška nevesta nosila rdeče krilo (rdeča barva je po mnenju naših prednikov odganjala zle duhove, nesrečo) in belo pečo. Tudi belokrajinska nevesta je imela mnogo rdečega na sebi. Odlikovala pa jo je visoka krona iz umetnih cvetlic — venec ali šapol, ki ji je krasil glavo; nad čelom je imela parto; naplet iz pisanih svilenih trakov je pokrival zadnji del glave. Pa tudi obleko so si krasile z barvastimi pentljami in vrvicami.

Druge priložnosti, ki so določale posebno obleko ali okras, je bila na primer smrt s pogrebom, poljsko delo, kakor košnja, žetev, trgatev. Pažnjo zasluži tudi pastirska noša z izrezljanimi palicami, dežnim plaščem iz slame ali lubja, štorbo itd.

Marsikak del starinske noše se je ohranil do danes kljub močnemu prevladovanju pomeščanjene noše. Marsikje niti ne moremo več točno opisati nekdanje noše in še manj najdemo njene dele, da bi jih shranili v muzejih sebi in zanamcem v pouk. Zato je dolžnost vseh, ki ljubimo svojo preteklost, da zbiramo ostanke ljudske noše in jih z vso ljubeznijo hranimo, zlasti da pri starih ljudeh zberemo čim točnejše podatke o noši v svojem kraju ter jih objavimo v svojem listu. Ne pozabimo, da je važen vsak drobec, le točno in vestno bodi zapisan!

(Po »Ljudskem tedniku«)

ZGODOVINA SLADKORJA

Sladkor so začeli uporabljati veliko pozneje kakor na primer moko ali olje. Prvi Evropejci, ki so se s sladkorjem seznanili, so bili križarji, ki so v Mezopotamiji videli otroke, kako žvečijo stebelca nekega trsja. Ko so to poskusili tudi sami, so ugotovili, da imajo ta stebelca nek poseben okus, ki so ga imenovali »sladek«. Prvi v Evropi pa so sladkor pričeli pridobivati Španci, kajti Arabci so s seboj prinesli na Pirenejski polotok tudi sladkorni trs. Toda pridobivanje sladkorja iz te rastline ni bilo nič kaj enostavno in zato ga je bilo v prometu kaj malo. Služil je v glavnem le kot zdravilo in prodajali so ga tudi samo v lekarnah po visokih cenah. V Evropi pa za sajenje in uspevanje sladkornega trsa ni bilo ugodno podnebje in se zato rastlina ni mogla razširiti. Toda kljub temu so bili Španci tisti, ki so pripomogli k širjenju te rastline po svetu. Podjetni španski mornarji so križarili po svetu, odkrivali nove dežele in tako zanesli sladkorni trs tudi v Ameriko. Ker je bilo podnebje tam bolj ugodno kakor v Evropi, se je rastlina hitro udomačila in podjetni kolonisti so jo sadili na debelo ter tako pospeševali uživanje sladkorja. Večino pridelka so izvažali v Evropo in trgovanje s sladkorjem med Evropo in Ameriko je bilo v 17. stoletju zelo dobičkanosen posel. V Evropi pa so učenjaki razmišljali, kako bi nadomestili sladkorni trs, ki nikakor ni hotel uspevati. In po dolgem razmišljanju so odkrili rastlino, ki uspeva v evropskem podnebju ter je tudi iz nje možno pridobivati sladkor. To je bila sladkorna pesa, iz katere so v začetku 19. stoletja res pričeli izdelovati sladkor. Prvi so bili Francozi, in sicer v času Napoleonovih vojn z Anglijo, ko ni moglo v Francijo prihajati blago po morju iz tujine. Kasneje se je pridobivanje sladkorja iz sladkorne pese razširilo tudi drugod po Evropi in Ameriki, kjer izdelujejo danes največ sladkorja. Med evropskimi državami je bila glede pridelovanja sladkorja na prvem mestu Nemčija pa tudi Češkoslovaška. Jugoslavija pred vojno ni izdelovala sama dovolj sladkorja in ga je morala uvažati, kar se v pomanjkanju občuti še danes. V novi Jugoslaviji tega ne bo več in v petletnem načrtu je predvideno močno razširjeno sajenje sladkorne pese, tako da bo kmalu dovolj domačega sladkorja za vso državo. Zanimivo je tudi to, da bo tudi Slovenija sadila in pridelovala sladkorno peso in iz nje pridelovala sladkor v novi tovarni pri Ptuju.

Izdajatelj, lastnik, odgovorni urednik lista: dr. Matko Scharwitzl, Wien XVI, Ottakringerstrasse 83. — Glavni urednik: dr. Franci Zwitter. — Uredništvo in uprava: Wien IV, Waaggasse 6/II. Telefon B 21-5-50. — Podružnica uprave: Celovec (Klagenfurt), Völkermarkterstrasse 21/I. — Tiska: „Globus", Zeitungs- Druck- und Verlagsanstalt G. m. b. H., Wien I, Fleischmarkt 3—5.

bro sem slišal, saj nisem gluh. Ne bo me več, ne bojte se!«

Med zadnjimi besedami, ki jih je izgovoril pritišano, z grozečim glasom, je bil že odšel po stezi. Čedermac je razburjen, s pomračenim obrazom gledal za njim. Osramotil ga je in preplašil, zakaj boji se ljudi; hkrati se je zavedal, da si je nakopal brezmejno sovraštvo. Pa mu ni bilo žal. Naj le ve, kaj misli o njem! Sicer si bo domišljal, da ni človeka, ki bi se mu upal pljuniti v obraz. Fej!

Sedel je v suho travo nad stezo, se z rokama oprl na palico in se zazrl v mrak, ki je legal nad dolino.

Tisto jutro je hladna sapa vela čez pobočja. Med mašo so se Čedermacu začele tresti noge, da se je moral osloniti na oltar. Mrzel val, ki mu je šel po telesu, je kmalu uplahnil, da je lahko domaševal. Po zajtrku se je znova počutil krepkega. Stopil je za hišo, ko je nenadoma zaslišal cepetanje bosih nog. Mimo cerkve je na vso moč tekel deček, ki je bil ves zardel v obraz, pot mu je tekel po licih.

»Ivanic!« ga je poklical. »Kaj pa je?«

Deček se je ustavil in se ozrl kvišku.

»Doma so naročili, da takoj pridite,« je povedal zasoplo. »Mati je slaba...«

Čedermacu je kri pomrznila po žilah, udje so mu otrpnili, skoraj bi mu bila knjiga pala iz rok.

»Ali je tako hudo?«

»Ne vem. Le tako so mi naročili. Da takoj pridite, so rekli.«

Saj to je že pričakoval, a še ne tako hitro, ne že danes. Ako ga kličejo s tako silo, mora biti že hudo, blizu konca. Preden je Ivanic utegnil popiti kavo, ki mu jo je dala Katina, je že stal s palico v veži.

Hitel je po bližnjici, še ta se mu je zdela predolga. Zdaj bi se mu zdela predolga vsaka pot, naj bi bila še tako kratka. In ni čutil niti sence tiste slabosti več kot pred mašo, napenjal je vse telesne in duševne moči. Stopal je tako naglo, da ga je deček le stežka dohiteval, zdaj pa zdaj je moral teči. Vso pot ni spregovoril. Vsaka druga misel se je umaknila misli na mater. Čustvoval je in se pogrezal v podmolklo bojazen in bridkost. Zagledal je vas, tedaj je tekel po ozkem klancu, ki je vodil od gozdiča do suhe struge hudournika.

Brata je našel pred dvoriščnimi vrati.

»Bepac, ali je hudo?«

Da, hudo je. Saj to bi bil lahko sklepal že po njegovem zresnjenem obrazu.

»To ni mogoče, to ni mogoče!« si je ponavljal, ko je stopal po lesenih stopnicah na mostovž.

Obstal je pred kamro in posluhnil, kakor da se boji takoj vstopiti. Obšla ga je taka slabost, da ni mogel dvigniti roke in pritisniti na kljuko. Na uho mu je prihajala težka sapa in vzdihi, kakor da zadržuje kdo bolečino.

Vstopil je s tihim korakom, kakor da se boji motiti, in obstal za vrati. Svakinja, ki je sedela ob postelji, ga je pogledala s solznim pogledom. Dvignila se je in mu tiho stisnila roko. Zdelo se je, da mu je hotela nekaj reči, a je nato molče odšla iz kamre.

Tega se je Čedermac komaj zavedel, pogled je upiral v mater. Bilo mu je v trenutku jasno, kako je z njo. Koščena, bleda, sinjkasta lica, a oči, kakor da so ji zagrnjene s sivo tančico; v dnu zenic ji je gorela poslednja iskra življenja. Ob tem pogledu ga je obšla taka dušna stiska, da je glasno zastokal; ni se vzdržal drgeta. Toda ni se ganil, ni spregovoril, kakor da se boji motiti bolnico.

Slišala ga je, ko je vstopil. In četudi ga ne bi bila slišala, bi bila čutila, da je v kamri. Počasi, z muko je premaknila glavo in ga pogledala z na pol ugaslim pogledom. Poizkusila se mu je celo nasmehniti, kakor vselej, kadar jo je obiskal, a se ji ni posrečilo. Le nekaj rahlega, komaj zaznavnega ji je spreletelo upali, mrliški obraz in takoj ugasnilo. Tako kot huškne svetel žarek preko mračne pokrajine. Le s težavo je odpirala veke, ko so ji lezle vkup kakor za večno spanje, in ga ni nehala gledati. Prsi so se ji burno dvigale pod odejo.

Po prstih je stopil do postelje in se nagnil nad njo.

»Kako je, mati?«

Zdelo se je, da se je zopet hotela nasmehniti. Trudila se je, da bi spregovorila, a ji je le nerazločno grgranje prišlo iz grla. Stresnila je z glavo, kakor da bi mu hotela dopovedati: Ne morem! Suha, žilnata roka, ki je ležala na odeji, mu je namignila, naj sede.

Ubogal je. Sedel je k postelji in prijel mater za roko. Njeni suhi prsti so se ga nemirno dotaknili, tiha blaženost se ji je razlila po obrazu. Bil je ganjen, nekaj časa ni mogel dvigniti oči, opazoval je njeno roko. Bilo je prvič, da jo je tako pozorno ogledoval. Z njo ga je družilo tisoč spominov. Nehote mu je prišlo, da jo je božal. V življenju si nikoli nista izkazovala tiste nežnosti, ki sta jo drug do drugega čutila. Zdaj pa mu je to prišlo samo od sebe... Preteklo je nekaj minut v popolnem molku.

(Dalje)